OMCT SOS-Torture Network

ZMINA HUMAN RIGHTS CENTER

MEDIA INITIATIVE for Human Rights

“ТИ ВІРНИЙ УКРАЇНІ – ТИ НАЦИСТ?”

Катування та інші порушення як злочини проти людяності з боку російської армії в Україні

Всесвітня організація проти катувань (ОМСТ) співпрацює з близько 200 організаціями, які входять до SOS-Torture Network, задля припинення катувань, боротьби з безкарністю та захисту правозахисників у всьому світі.

Разом ми є найбільшою світовою групою, яка активно виступає проти катувань у понад 90 країнах світу. Допомагаючи місцевим організаціям бути почутими, ми підтримуємо наших важливих партнерів на місцях та надаємо пряму допомогу постраждалим.

Наш міжнародний секретаріат базується в Женеві, з офісами в Брюсселі та Тунісі.

www.omct.org
OMCT, Rue du Vieux-Billard 8, 1205 Женева

Соціальні мережі
- https://www.facebook.com/WorldOrganisationAgainstTorture
- https://x.com/omctorg
- https://www.instagram.com/omct.official/
- https://www.linkedin.com/company/omct-worldorganisationagainsttorture
- https://www.youtube.com/@omct9148

Медійна ініціатива за права людини (МІПЛ) — це українська громадська організація, яка поєднує журналістику та захист прав людини задля викриття воєнних злочинів Росії в Україні та реагування на порушення прав людини, пов'язані з російською агресією. Офіс МІПЛ розташований у Києві.

www.mipl.org.ua/en
Медійна ініціатива за права людини
вул. Деревлянська, 13, 04119 Київ, Україна

- https://www.facebook.com/MediaInitiativeForHumanRights
- https://x.com/mihr_ua
- https://www.instagram.com/mipl.org.ua/
- https://www.linkedin.com/company/mihr-ua
- https://www.youtube.com/@MIHR_ua

Центр прав людини ZMINA (ZMINA) працює у сфері захисту прав людини в Україні з 2012 року. Після початку широкомасштабної російської агресії проти України ZMINA спільно із 38 іншими громадськими організаціями створила коаліцію «Україна. П'ята ранку», яка документує воєнні злочини і працює для захисту постраждалих від збройної російської агресії в Україні та притягнення до відповідальності вищого керівництва Російської Федерації і безпосередніх виконавців воєнних злочинів. Офіс організації ZMINA розташований у Києві.

www.zmina.ua/en
Центр прав людини ZMINA
вул. Ярославів Вал, 33-Б, 3-й поверх, 01054 Київ, Україна

- https://www.facebook.com/zmina.ua
- https://x.com/zminaUA
- https://www.instagram.com/zmina_ua/
- https://t.me/zmina_ua
- https://www.youtube.com/@zmina_ua
- https://www.tiktok.com/@zmina_ua

Автор фото: Усі фотографії, використані у звіті, надані Центром прав людини ZMINA і зроблені Сергієм Кочмарським в деокупованих областях України в 2023 році.

‘ Ти вірний Україні — ти нацист? ’

Катування та інші порушення як злочини проти людяності з боку російської армії в Україні

ПОДЯКА

ОМСТ висловлює подяку всім, хто долучився до підготовки цього звіту.

Ми особливо вдячні всім українським правозахисникам, які документують, розслідують, повідомляють про катування й пов'язані з ними міжнародні злочини та сприяють притягненню до відповідальності за них в умовах агресії Росії проти України.

ОМСТ висловлює подяку правозахисникам МІПЛ та ZMINA, які збирали свідчення для цього звіту у прифронтових районах, попри серйозні ризики для життя та здоров'я, а саме: Артуру Пріхно, Станіславу Мирошниченку, Єлизаветі Сокуренко, Сергію Кочмарському, Альбіні Карман, Борису Петруньку та Євгену Васильєву.

Ми присвячуємо цей звіт українським цивільним та їхнім родинам — тим, хто пережив жахливі тортури й місяці ув'язнення, хто був позбавлений зв'язку із зовнішнім світом, тим, хто чекав чи чекає на повернення своїх близьких із незаконного утримання, і тим, хто вже ніколи не повернеться додому.

Відкладене правосуддя — це відмова в правосудді.
Вільям Юарт Гладстон

ОМСТ є членом Консорціуму #UnitedAgainstTorture, коаліції шести провідних світових організацій з протидії катуванням, створеної Європейським Союзом, щоб об’єднати зусилля для зміцнення та розширення руху проти катувань, інтегруючи досвід у сфері запобігання катуванням, захисту, реабілітації та стратегічного судочинства. Цей звіт створений у рамках Консорціуму #UnitedAgainstTorture.

Звіт було підготовлено за фінансової підтримки Open Society Foundations Європейського Союзу, Міністерства закордонних справ Фінляндії, Міністерства закордонних справ Князівства Ліхтенштейн та Міністерства закордонних справ Республіки Ірландія. Зміст цього звіту є виключною відповідальністю ОМСТ, МІПЛ та ZMINA і в жодному разі не повинен розглядатися як такий, що відображає позицію Open Society Foundations, Європейського Союзу, Міністерства закордонних справ Фінляндії, Міністерства закордонних справ Князівства Ліхтенштейн, і Міністерства закордонних справ Республіки Ірландія.

GOVERNMENT
PRINCIPALITY OF LIECHTENSTEIN
MINISTRY OF FOREIGN AFFAIRS, EDUCATION AND SPORT

An Roinn Gnóthaí Eachtracha
Department of Foreign Affairs

Ministry for Foreign Affairs of Finland

ДИРЕКТОРИ ВИДАННЯ:
Карін Беннінгер-Будель, Джеральд Стаберок

АВТОРИ ЗВІТУ:
Марія Квіцінська, Євгенія Андреюк, Шарлотта Манчіні

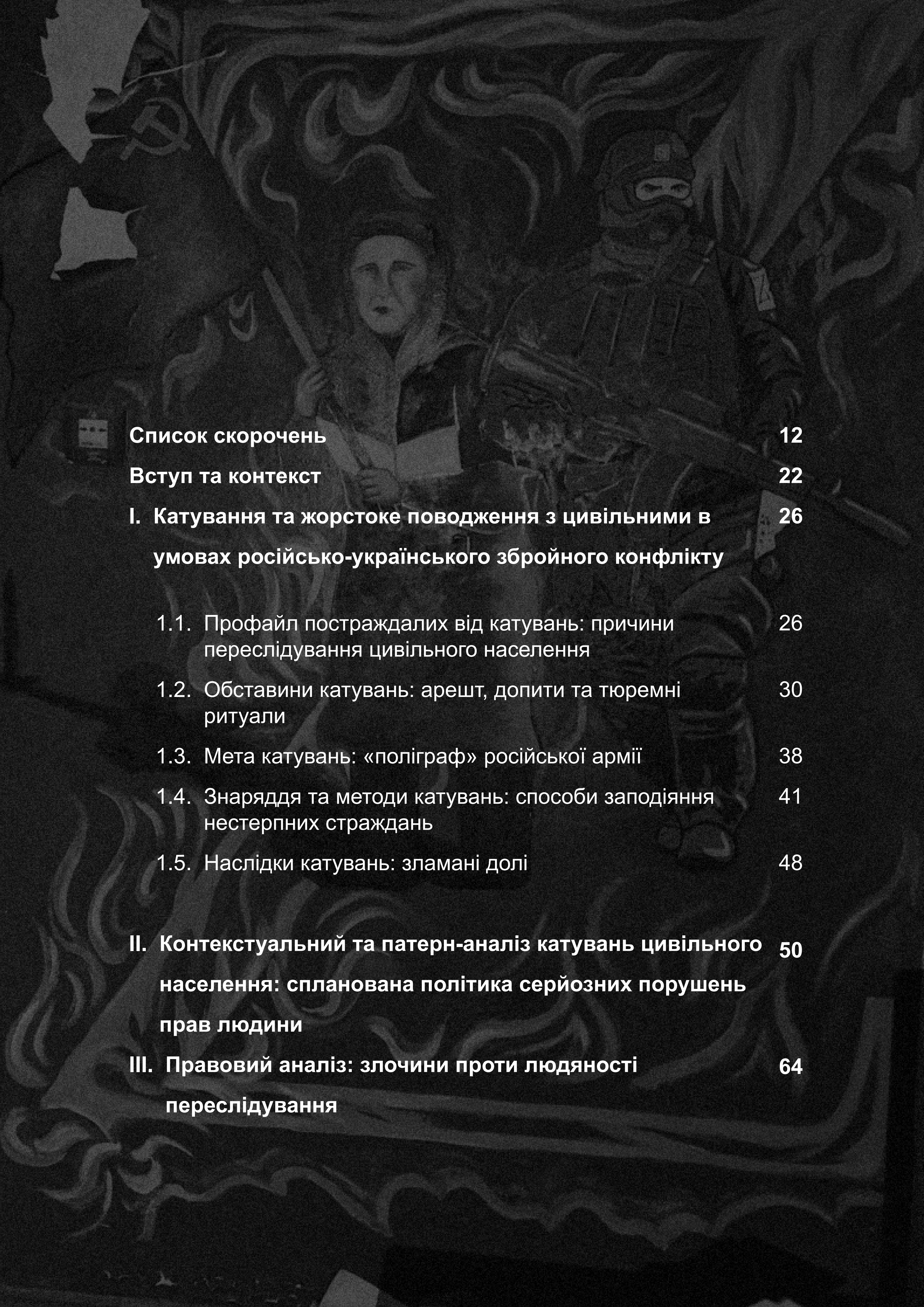
РЕДАКТОРИ:
Маша Шищенкова, Марія Квіцінська, Євгенія Андреюк, Шарлотта Манчіні, Гелена Сола, Онисія Синюк, Любов Смачило, Єлизавета Сокуренко, Анастасія Пантелеєва, Дзвенислава Щерба, Кейт Радд

ДИЗАЙН: LMDK Agency

ISBN: 978-2-88894-099-9

ЗМІСТ

СПИСОК СКОРОЧЕНЬ

ДНР	окремі райони Донецької області, окуповані Росією до 2022 року (так звана Донецька Народна Республіка)
ЄСПЛ	Європейський суд з прав людини
ЄС	Європейський Союз
ФСБ	Федеральна служба безпеки Російської Федерації
МКС	Міжнародний кримінальний суд
МКЧХ	Міжнародний комітет Червоного Хреста
МГП	Міжнародне гуманітарне право
ЛНР	окремі райони Луганської області, окуповані Росією до 2022 року (так звана Луганська Народна Республіка)
МІПЛ	Медійна ініціатива за права людини
УВКПЛ	Управління Верховного комісара ООН з прав людини
ОМСТ	Всесвітня організація проти катувань
ПАРЄ	Парламентська асамблея Ради Європи
ООН	Організація Об’єднаних Націй
РФ	Російська Федерація

РЕЗЮМЕ ТА РЕКОМЕНДАЦІЇ

У цьому звіті йдеться про катування та інше жорстоке поводження з українськими цивільними на територіях України, окупованих російськими військовими у лютому-березні 2022 року та звільнених пізніше того ж року. У звіті зазначається, що ці порушення були широко поширеними, систематичними і можуть становити злочини проти людяності переслідування політичної групи.

Після захоплення контролю над деякими територіями в Харківській, Херсонській, Запорізькій, Донецькій, Київській та Чернігівській областях України у 2022 році, російські військові[1] стали переслідувати широку політичну групу цивільних осіб, які були вірними Україні, виступали проти окупації та не підтримували російські війська, російське політичне керівництво та його ідеологію «русского міра»[2,3]. Це ті люди, які відкрито чи приховано були лояльними до України, а також ті, кого лише підозрювали в лояльності.

Російські військові та спецслужби провели низку добре організованих, заздалегідь спланованих «фільтраційних» заходів для ретельної перевірки населення, щоб виявити цивільних, які підтримували українську державу або сприймалися як такі, що її підтримують.

Після встановлення особи членів переслідуваної групи свавільно затримували, піддавали насильницьким зникненням, катуванням та іншим видам жорстокого поводження під час перебування під вартою. Це включало сексуальне насильство, прирівняне до катувань, та в переважній кількості випадків — відмову в праві на справедливий судовий розгляд, примусову депортацію до Росії та позасудові страти.

Фізичні й психологічні катування та інші види жорстокого поводження систематично застосовували під час затримань, етапувань між місцями тримання під вартою та під час власне тримання під вартою. Катування були ключовим інструментом для отримання інформації, примусу до співпраці та покарання. У всіх задокументованих випадках постраждалих утримували в нелюдських умовах і піддавали постійному психологічному насильству, що прирівнюється до катувань і жорстокого поводження. Багато постраждалих повідомили, що

1. «Російські військові» — це всі військові сили, які діяли під фактичним контролем Російської Федерації, включно зі спеціальними та розвідувальними службами, Федеральною службою виконання покарань, Національною гвардією, збройними силами так званих Донецької та Луганської народних республік тощо.
2. Russkiy Mir: https://dgap.org/en/events/russkiy-mir-russian-world, Німецька рада з міжнародних відносин, 3 травня 2016 року.
3. Путін затверджує нову зовнішньополітичну доктрину, засновану на ідеологічній концепції «русского мира»: https://www.reuters.com/world/putin-approves-new-foreign-policy-doctrine-based-russian-world-2022-09-05/, Reuters, 5 вересня 2022 року.

були свідками регулярних масових катувань інших ув'язнених. У цьому звіті представлені портрети постраждалих від катувань, обставини їхнього затримання, показані ті, хто катували людей, самі допити, а також їхній вплив на постраждалих.

Хоча про багато випадків катувань та інших серйозних порушень прав людини не повідомляється, аналіз задокументованих випадків, які розподілені географічно і в часі, виявив закономірності, повторювані щонайменше у двадцяти місцях позбавлення волі. У відповідних місцях несвободи, включно з неофіційними та офіційними місцями тримання під вартою, простежується схожість у підпорядкуванні виконавців, сценаріях допитів, методах і засобах катувань, а також в обставинах арештів та звільнень затриманих. Ці патерни демонструють намір переслідувати певну політичну групу в систематичний, заздалегідь спланований спосіб.

Масштаб і спланований характер цих серйозних порушень прав людини, ідентифікація членів переслідуваної групи і причетність до цих порушень державних структур Російської Федерації, які діяли скоординовано і схожим чином, свідчить про існування ланцюга командування.

До реалізації цієї політики були залучені різні військові підрозділи, підконтрольні міністерству внутрішніх справ та міністерству оборони Російської Федерації. Серед інших державних агентів-учасників — військові підрозділи так званих ДНР і ЛНР, які перебували під ефективним контролем Росії[4], так зване міністерство внутрішніх справ ДНР, Федеральна служба безпеки, Федеральна служба національної гвардії і Федеральна служба виконання покарань Росії.

Цей звіт містить такі рекомендації.

Відповідним державним органам Російської Федерації:

- відмовитися від політики систематичних порушень прав людини та гуманітарного права щодо цивільного населення в Україні, зокрема, від практики катувань, жорстокого поводження та насильницьких зникнень, позасудових страт та незаконних затримань;
- без зволікань опублікувати списки затриманих і викрадених українських цивільних осіб, надати їхнім родинам всю інформацію про місцезнаходження та стан здоров'я, звільнити всіх цивільних, які зазнали насильницьких зникнень, свавільного затримання або незаконного позбавлення волі під час повномасштабного вторгнення в Україну, а також гарантувати свободу від катувань і нелюдського або такого, що принижує гідність, поводження;
- гарантувати безперешкодний доступ Міжнародного комітету Червоного Хреста та інших міжнародних організацій до українських цивільних затриманих;
- провести ефективні розслідування випадків катувань і жорстокого поводження, а також інших серйозних порушень прав людини цивільних осіб на окупованих Росією територіях України через відповідні державні органи Російської Федерації, забезпечити притягнення винних у цих злочинах до відповідальності та забезпечити реабілітацію і відшкодування збитків постраждалим;
- ратифікувати Римський статут Міжнародного кримінального суду та привести національне законодавство у повну відповідність до всіх зобов'язань за Римським статутом;

4. Справа щодо подій на сході України та рейсу MH17 визнана частково такою, що може бути прийнята: https://hudoc.echr.coe.int/eng-press#{%22itemid%22:[%22003-7550165-10372782%22]}, ЄСПЛ, 25 січня 2023 року.

- ратифікувати Міжнародну конвенцію про захист усіх осіб від насильницьких зникнень;
- скасувати національне законодавство, що передбачає невиконання рішень Європейського суду з прав людини, винесених до виходу Російської Федерації з Конвенції про захист прав людини і основоположних свобод. Відновити співпрацю з Радою Європи та усіма її органами;
- всебічно співпрацювати зі Спеціальним доповідачем ООН з питань катувань та інших жорстоких, нелюдських або таких, що принижують гідність, видів поводження і покарання, Спеціальним доповідачем з питань позасудових страт, страт без належного судового розгляду або свавільних страт, Робочою групою ООН з насильницьких або недобровільних зникнень, направити запрошення і надати їм доступ до українських цивільних, які перебувають під контролем Росії, а також надати достовірну інформацію на їхні запити;
- забезпечити ефективну співпрацю з усіма договірними органами з прав людини, включно з Комітетом ООН проти катувань та Комітетом ООН з прав людини, а також із Незалежною міжнародною комісією з розслідування порушень в Україні та з іншими механізмами ООН, уповноваженими розглядати випадки катувань та іншого жорстокого поводження;
- забезпечити повне дотримання Женевської Конвенції (IV) про захист цивільного населення під час війни від 12 серпня 1949 року та Додаткового протоколу до Женевських конвенцій від 12 серпня 1949 року, що стосується захисту постраждалих внаслідок міжнародних збройних конфліктів (Протокол I), від 8 червня 1977 року;
- дотримуватися Конвенції ООН проти катувань та інших жорстоких, нелюдських або таких, що принижують гідність, видів поводження і покарання, та підтримувати абсолютну заборону катувань та інших видів жорстокого поводження.

Відповідним органам державної влади України:

- гарантувати постраждалим можливість подавати скарги щодо катувань та пов’язаних з ними злочинів до незалежних слідчих органів;
- забезпечити ефективне розслідування катувань і жорстокого поводження, скоєних обома сторонами збройного конфлікту в Україні, включно з імплементацією Посібника з питань ефективного розслідування і документування фактів катувань (Стамбульський протокол);
- забезпечити притягнення до відповідальності винних у цих злочинах, а також забезпечити реабілітацію та відшкодування збитків постраждалим;
- запустити державні програми реабілітації для всіх постраждалих від катувань в Україні, незалежно від того, чи були вони визнані такими за рішенням суду;
- запустити єдиний верифікований реєстр усіх цивільних осіб, затриманих на окупованих Росією територіях України, незалежно від того, чи утримують їх там, чи вивезли до Росії;
- розпочати процес встановлення місцезнаходження затриманих цивільних, визначення місць їхнього тримання та організації моніторингу цих місць, зокрема через співпрацю з відповідними міжнародними організаціями та громадянським суспільством;

- сприяти запуску Московського механізму ОБСЄ щодо затримань, катувань та іншого жорстокого поводження з цивільними затриманими та військовополоненими;
- вести переговори з Російською Федерацією про звільнення цивільних ув'язнених, визначаючи та залучаючи можливих посередників для сприяння таким переговорам;
- Ратифікувати Римський статут Міжнародного кримінального суду.

Організації Об'єднаних Націй (ООН), регіональним правозахисним механізмам та іноземним урядам:

- засудити систематичну практику катувань, що є злочинами проти людяності, застосовувану підконтрольними Росії збройними формуваннями проти цивільних на окупованих Росією територіях України, включаючи цивільних, які були примусово переміщені з цих територій, і тримати ситуацію з українськими цивільними затриманими в центрі уваги міжнародного порядку денного;
- закликати російську владу поважати свої зобов'язання перед цивільними особами згідно з міжнародним гуманітарним правом і правом прав людини, зокрема через документування та звітування про порушення прав людини і міжнародні злочини, що тривають, через надсилання запитів на відвідування затриманих цивільних і регулярних опитувань російської влади щодо стану їхнього здоров'я та умов утримання під вартою, а також вимагати звільнення затриманих цивільних;
- забезпечити правову оцінку окремих випадків і загальної ситуації відповідно до міжнародного кримінального, гуманітарного права та міжнародного права прав людини;
- сприяти притягненню до відповідальності винних у порушенні прав людини, у міжнародних злочинах катувань та інших видів жорстокого поводження з цивільними особами або військовополоненими, зокрема через: 1) сприяння створенню гібридного трибуналу, до складу якого увійдуть українські та міжнародні судді, для притягнення до відповідальності причетних до катувань та пов'язаних з ними міжнародних злочинів проти українських цивільних під час російського вторгнення в Україну; 2) притягнення винних до відповідальності за допомогою екстериторіальної та універсальної юрисдикції на національному рівні або міждержавних скарг згідно з відповідними договорами; 3) вивчення додаткових цільових заходів проти осіб, ймовірно відповідальних за ці злочини.

До Офісу Прокурора Міжнародного кримінального суду:

- переконатися, що розслідування включає злочини проти людяності, пов'язані з переслідуванням за статтею 7 (h) Римського статуту, із вбивствами, незаконним позбавленням волі, насильницькими зникненнями, катуваннями, сексуальним насильством та іншими нелюдськими діями, вчиненими проти широкої політичної групи цивільних осіб на окупованих Росією територіях України.

МЕТОДОЛОГІЯ

Цей звіт підготували Всесвітня організація проти катувань (ОМСТ) та українські правозахисні організації: Медійна ініціатива за права людини (МІПЛ) і Центр прав людини ZMINA — з метою огляду та правової оцінки практики катувань та інших видів жорстокого поводження, вчинених збройними силами Росії щодо цивільних осіб на територіях України, які перейшли під російський контроль з лютого 2022 року. До звіту не включено інформацію про катування військовополонених та цивільних, які брали безпосередню участь у бойових діях[5].

Звіт ґрунтується на 63 глибинних інтерв'ю з цивільними особами, які прямо чи опосередковано постраждали[5] та/або стали безпосередніми свідками катувань та інших видів жорстокого поводження з боку російських військових. Інтерв'ю були проведені організаціями МІПЛ та ZMINA телефоном та особисто під час 24 польових місій на звільнених територіях у Київській, Чернігівській, Запорізькій, Донецькій, Харківській та Херсонській областях у період з листопада 2022 року до серпня 2023 року.

Із 63 задокументованих випадків 38 становлять катування, як вони визначені Конвенцією ООН проти катувань та інших жорстоких, нелюдських або таких, що принижують гідність, видів поводження і покарання[7], а також Римським статутом Міжнародного кримінального суду[8]. Серед 38 задокументованих випадків катувань про 33 випадки повідомили безпосередні постраждалі, про два — непрямі постраждалі, і про три — свідки. Двадцять два випадки сталися в Харківській області, дев'ять — у Херсонській, по два — у Запорізькій, Донецькій та Київській областях, і один — у Чернігівській області. Зафіксовані порушення відбулися з лютого до жовтня 2022 року в понад 20 місцях позбавлення волі.

Хоча інші 25 випадків, здається, не досягають технічного порогу катувань, вони є щонайменше жорстоким, нелюдським або таким, що принижує гідність, поводженням[9]. Тому вони були задокументовані, щоб забезпечити контекстуальний аналіз і більш чітку картину поводження з цивільними з боку російських військових на згаданих окупованих територіях.

---

5. Посібник щодо тлумачення поняття прямої участі у воєнних діях згідно з міжнародним гуманітарним правом: https://www.icrc.org/en/doc/assets/files/other/icrc-002-0990.pdf, МКЧХ, травень 2009.
6. Представництво потерпілих перед міжнародним кримінальним судом. Посібник для юридичних представників. П'яте переглянуте видання: https://www.icc-cpi.int/sites/default/files/manual-victims-legal-representatives-fifth-edition-rev1.pdf, МКС, січень 2020; с. 42.
7. Конвенція проти катувань та інших жорстоких, нелюдських або таких, що принижують гідність, видів поводження і покарання: https://www.ohchr.org/en/instruments-mechanisms/instruments/convention-against-torture-and-other-cruel-inhuman-or-degrading, УВКПЛ, Резолюція Генеральної Асамблеї ООН 39/46, 10 грудня 1984 року.
8. Римський статут Міжнародного кримінального суду: https://www.icc-cpi.int/sites/default/files/2024-05/Rome-Statute-eng.pdf, МКС, 2011.
9. У пошуках засобів правового захисту для постраждалих від катувань. Посібник з процедур розгляду індивідуальних скарг в органах договору ООН: https://www.omct.org/files/2014/11/22956/v4_web_onusien_en_omc14.pdf, ОМСТ, 2014, с. 230; Катування та інші форми жорстокого поводження: визначення, що використовуються МКЧХ: https://www.icrc.org/en/document/torture-and-other-forms-ill-treatment-de%EF%AC%81nitions-used-icrc, МКЧХ, 1 січня 2016 року.

МІПЛ та ZMINA використовували методологію, розроблену ОМСТ спеціально для українських громадських організацій — для проведення глибинних інтерв'ю з людьми, які пережили катування в умовах збройного конфлікту. Вона узгоджена з Посібником з питань ефективного розслідування і документування фактів катувань та іншого жорстокого, нелюдського чи такого, що принижує гідність, поводження або покарання (Стамбульський протокол)[10], Навчальним посібником УВКПЛ з моніторингу прав людини[11] та міжнародним гуманітарним правом. Посібник розроблено з урахуванням місцевих соціально-політичних та культурних особливостей, щоб уможливити документування катувань та інших видів жорстокого поводження під час вторгнення Російської Федерації в Україну.

ОМСТ надала організаціям МІПЛ та ZMINA детальні анкети та дорожню мапу, розроблену для структурного розслідування катувань як міжнародного злочину під час російської агресії проти України. Для співробітників МІПЛ та ZMINA було проведено низку очних та онлайн тренінгів і менторських сесій щодо документування та структурного розслідування цих злочинів. Крім того, співробітники МІПЛ та ZMINA пройшли навчання у кваліфікованого психолога, щоб зменшити ризики повторної травматизації під час інтерв'ю з постраждалими та забезпечити підхід, орієнтований на них.

Докази, зібрані за допомогою цієї методології, були проаналізовані з використанням методів наративного аналізу[12] та пошуку закономірностей[13] для реконструкції ймовірного плану нападу російських військ на цивільне населення.

10. Стамбульський протокол. Посібник щодо ефективного розслідування і документування фактів катувань та іншого жорстокого, нелюдського чи такого, що принижує гідність, поводження або покарання: https://www.ohchr.org/en/publications/policy-and-methodological-publications/istanbul-protocol-manual-effective-0, УВКПЛ, 29 червня 2022 року.
11. Посібник з моніторингу прав людини (перероблене видання): https://www.ohchr.org/en/publications/policy-and-methodological-publications/manual-human-rights-monitoring-revised-edition, УВКПЛ, 1 січня 2011 року.
12. Джунаеді Сайбіх, «Використання наративної теорії для аналізу права та прав людини. Пошук правди про інцидент у Танджунг Пріок в Індонезії»: https://www.researchgate.net/publication/340507957_Using_Narrative_Theory_on_Analysis_of_Law_and_Human_Rights_Searching_Truth_on_Tanjung_Priok's_Incident_in_Indonesia, січень 2020.
13. Крістофер Кліфтон, «Аналіз даних»: https://www.britannica.com/technology/data-mining/Pattern-mining#ref1073343, 9 листопада 2023 року.

ВСТУП ТА КОНТЕКСТ

Мета цього звіту — виявити закономірності, що лежать в основі катувань та інших видів жорстокого поводження з цивільними особами на територіях України, окупованих російськими військами з 24 лютого 2022 року. Звіт також має надати правову оцінку задокументованим випадкам з погляду міжнародного кримінального права, встановити, чи були катування, вчинені у поєднанні з іншими порушеннями прав людини, частиною навмисного плану або політики нападу на цивільне населення, і чи можна кваліфікувати їх як злочини проти людяності.

Повномасштабне вторгнення Росії в Україну у 2022 році та пов'язані з конфліктом міжнародні злочини стали кульмінацією низки військово-політичних подій, які спровокували нинішній російсько-український збройний конфлікт і призвели до катувань та проаналізованих у цьому звіті пов'язаних із ними злочинів проти цивільних осіб.

Після розпаду Радянського Союзу в 1991 році Україна, як і багато колишніх радянських республік, перебувала під сильним політичним, економічним і культурним впливом Росії. Понад десять років політична влада в Україні залишалася в руках пов'язаних з Росією політичних і бізнес-груп, які забезпечували домінування російських інтересів у ключових державних справах.

Переломний момент настав у листопаді 2013 року, коли жорстоке придушення мирних протестів за інтеграцію України до Європейського Союзу переросло у протистояння між протестувальниками та силовиками[14]. Почалися три місяці заворушень, під час яких вбили понад 100 людей і кілька тисяч отримали поранення, більшість жертв були протестувальниками[15]. Серйозні порушення прав людини спровокували політичну кризу, що призвела до усунення від державної влади проросійського президента Віктора Януковича та багатьох інших проросійських політиків. Нове політичне керівництво почало впроваджувати політику, орієнтовану на євроатлантичну інтеграцію.

Через кілька днів після цих подій, у лютому 2014 року, Російська Федерація вторглася в Автономну Республіку Крим на півдні України, а згодом окупувала частини Донецької та Луганської областей на Сході України (утворилися так звані ДНР і ЛНР).

Одразу після встановлення фактичного контролю над цими територіями[16] російська влада стала вчиняти грубі системні порушення міжнародного гуманітарного права та міжнародного права прав людини проти окремих груп цивільного населення, які виступали проти російського вторгнення (громадських активістів, журналістів, представників органів місцевого самоврядування, кримських татар[17] та інших)[18].

14. Розуміння протестів на Євромайдані в Україні: https://www.opensocietyfoundations.org/explainers/understanding-ukraines-euromaidan-protests, Фонди «Відкрите суспільство», травень 2019.
15. Численні порушення прав людини під час протестів на Майдані в Україні: https://hudoc.echr.coe.int/app/conversion/pdf/?library=ECHR&id=003-6912931-9284963&filename=Five%20judgments%20concerning%20Ukraine%20(Maidan)%20-%20Numerous%20rights%20abuses%20in%20Maidan%20protests%20.pdf, ЄСПЛ 027 (2021), 21 січня 2021 року.
16. Україна та Нідерланди проти Росії (заяви № 8019/16, 43800/14 та 28525/20): https://hudoc.echr.coe.int/eng-press#%7B%22itemid%22:%5B%22003-7550165-10372782%22%5D%7D, ЄСПЛ 026 (2023), 25 січня 2023 року; Рішення Великої палати у справі «Україна проти Росії (щодо Криму)» — скарги щодо систематичних порушень прав людини частково прийнятні (заяви № 20958/14 та 38334/18): https://hudoc.echr.coe.int/eng-press#{%22itemid%22:[%22003-6904972-9271650%22]}, ЄСПЛ 010 (2021). 14 січня 2021 року.
17. Становище кримських татар: https://assembly.coe.int/nw/xml/XRef/Xref-XML2HTML-en.asp?fileid=29168&lang=en, ПАРЄ. Комітет з питань рівності та недискримінації, Doc. 15305, 4 червня 2021 року.
18. Ситуація з правами людини в Автономній Республіці Крим та місті Севастополь, Україна: https://www.ohchr.org/en/statements/2020/03/human-rights-situation-autonomous-republic-crimea-and-city-sevastopol-ukraine, УВКПЛ, 6 березня 2020 року.

Члени цих груп зазнавали насильницьких зникнень, свавільних затримань, катувань та інших видів жорстокого поводження, позасудових страт, відмови у праві на справедливий судовий розгляд тощо[19].

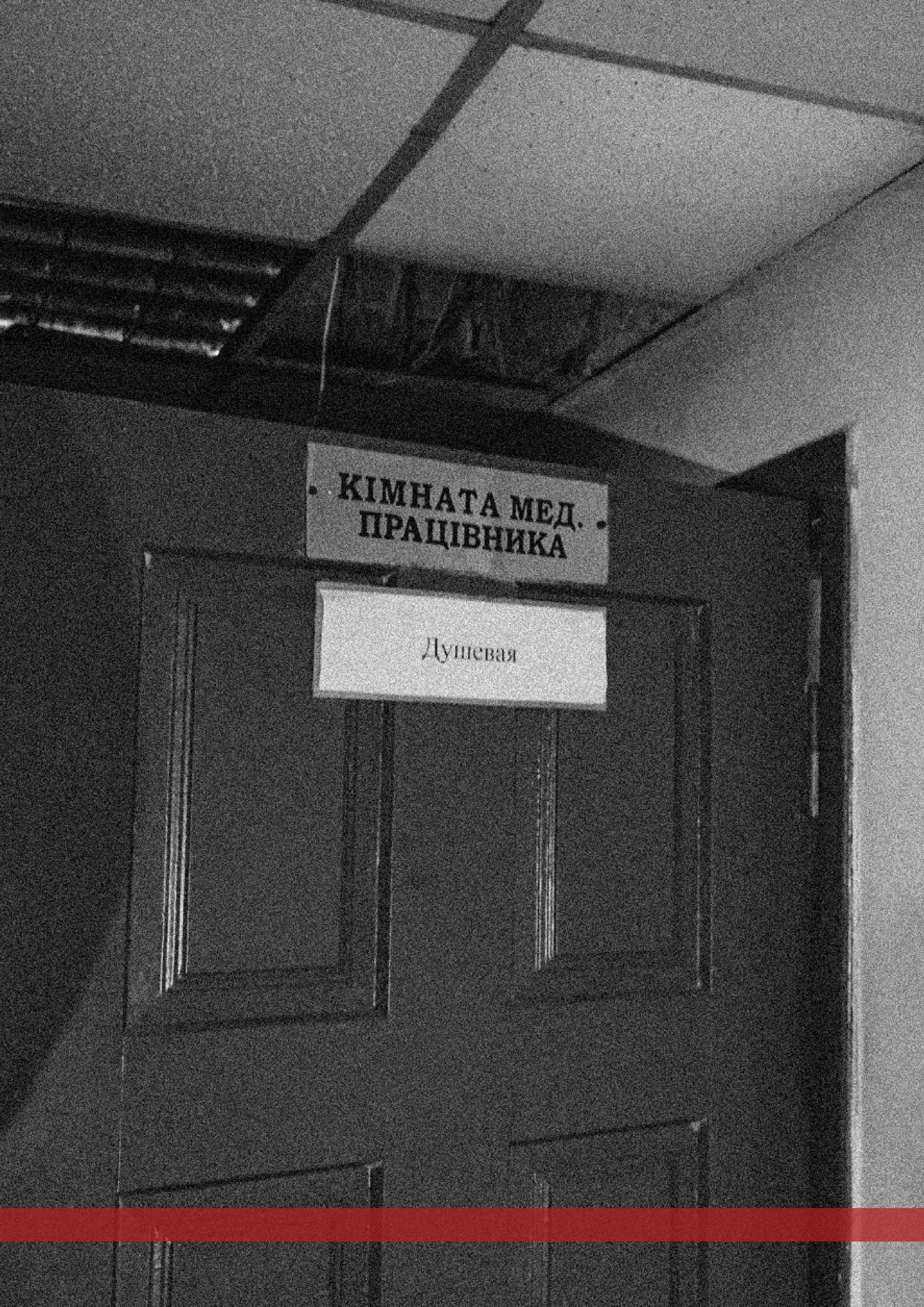
Російська влада не стала належним чином розслідувати справи українських постраждалих від катувань і пов’язаних з ними порушень, позбавила жертв доступу до внутрішніх засобів правового захисту[20]. Вона також не співпрацювала з регіональними та універсальними органами з питань прав людини стосовно цих звинувачень[21]. Моніторингові механізми міжнародних організацій не мають доступу до Криму з моменту його окупації[22]. Доступ до так званих ДНР/ЛНР суворо обмежений, зокрема, заборонено доступ до місць позбавлення волі, що перебувають під контролем російських сил[23]. Члени моніторингових місій під час виконання своїх обов’язків стикалися зі свавільними затриманнями та іншими формами тиску[24].

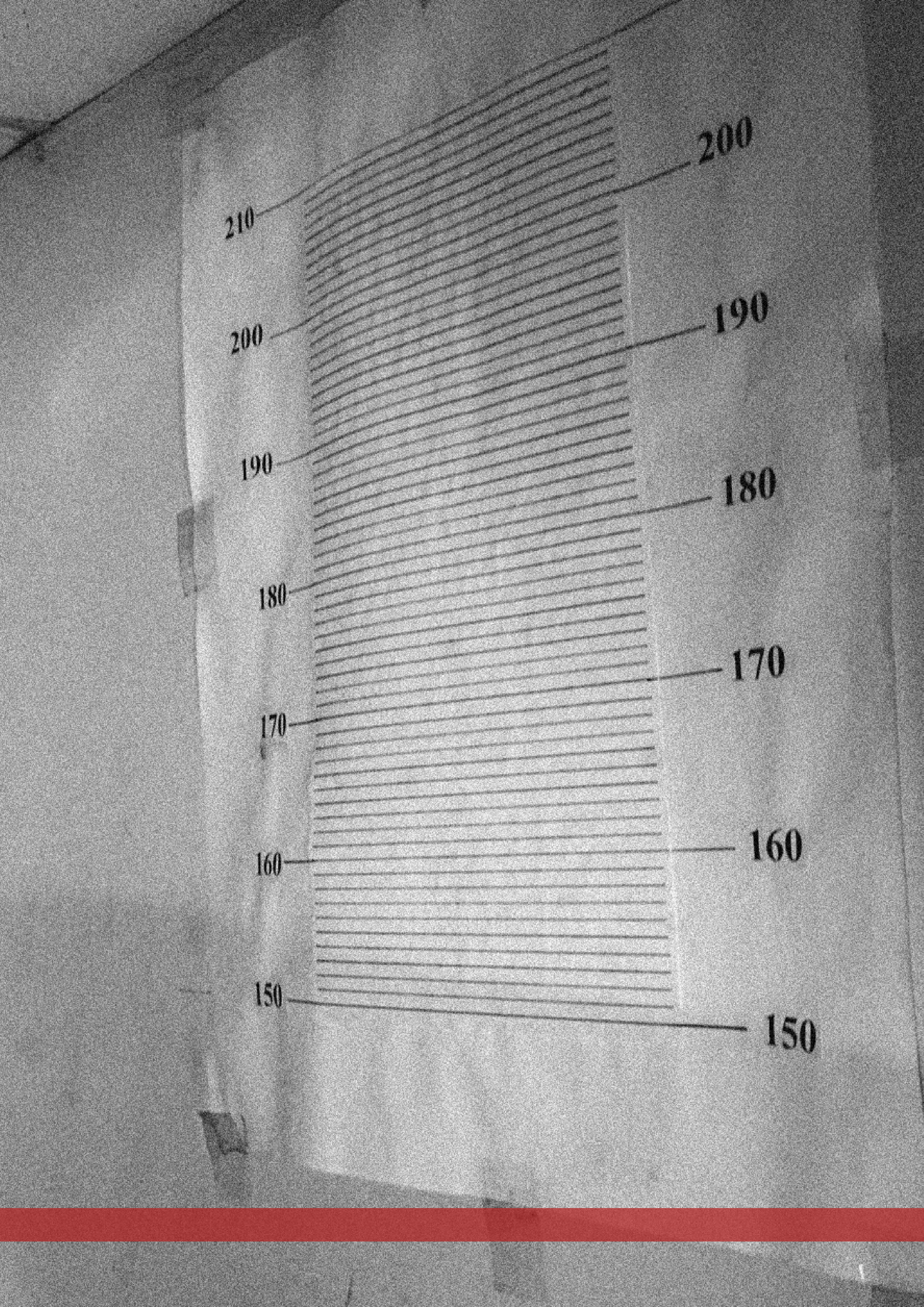
24 лютого 2022 року о 4.50 ранку президент Росії Владімір Путін оголосив початок «спеціальної військової операції в Україні»[25]. Розпочалося повномасштабне вторгнення Росії в Україну. Російська пропаганда виправдовувала його необхідністю захисту російських інтересів в Україні від «нацистів» — термін, що його використовує російська пропаганда для позначення тих, хто підтримує незалежність України та її інтеграцію з ЄС[26]. Українські міста, військові об’єкти та інфраструктура зазнали ракетних ударів, а колони російських військ перетнули кордон і увійшли на територію України з Росії, Білорусі, окупованого Росією Криму та так званих ДНР/ЛНР. Ця масована атака призвела до окупації українських територій у Київській, Чернігівській, Сумській, Херсонській, Луганській, Донецькій, Запорізькій, Житомирській та Миколаївській областях.

На окупованих з лютого 2022 року територіях України російські війська та спецслужби розгорнули безпрецедентну систему для виявлення та ізоляції всіх підозрюваних у відкритому чи прихованому протистоянні російському вторгненню. Їх навмисно піддають насильницьким зникненням, свавільним затриманням, позасудовим вбивствам, катуванням та іншим видам жорстокого поводження, сексуальному насильству, депортаціям із грубим порушенням міжнародного права прав людини та міжнародного гуманітарного права[27]. У березні 2023 року Незалежна міжнародна комісія ООН з розслідування порушень в Україні дійшла висновку, що катування цивільних осіб, вчинені російськими військовими, можуть бути прирівняні до злочинів проти людяності[28].

Цей звіт складається з трьох частин. Частина I містить аналіз катувань і жорстокого поводження, вчинених проти цивільних осіб представниками російської держави, на основі зібраних доказів. Вона включає профайли постраждалих та обставини, в яких вони перебували, мету катувань, використані методи та обладнання, а також вплив на постраждалих. Частина II містить контекстуальний аналіз катувань та пов’язаних із ними порушень, а також огляд порушень, скоєних на нещодавно окупованих територіях України. Частина III надає правову оцінку задокументованих випадків, з попередньою оцінкою субординації причетних до них осіб.

19. Доповідь щодо ситуації з правами людини в Україні з 16 лютого по 15 травня 2016 року: https://www.ohchr.org/sites/default/files/Documents/Countries/UA/Ukraine_14th_HRMMU_Report.pdf, УВКПЛ, 2 червня 2016 року.
20. Засоби правового захисту від порушень прав людини на непідконтрольних українській владі територіях України: https://assembly.coe.int/nw/xml/XRef/Xref-XML2HTML-en.asp?fileid=23007&lang=en, ПАРЄ. Комітет з правових питань та прав людини, Doc. 14139. 26 вересня 2016 року.
21. Україна здобула перемогу в суді у довгому пошуку справедливості щодо злочинів Росії в Криму: https://www.atlanticcouncil.org/blogs/ukrainealert/ukraine-scores-court-victory-in-long-quest-for-justice-over-russias-crimean-crimes/, Атлантична рада, 4 лютого 2021 року.
22. Керівник Ради Європи з прав людини засуджує порушення та каже, що Росія «єдина країна, яка не йде на співпрацю»: https://www.rferl.org/a/muizneks-russia-chechnya-azerbaijan-crimea-council-europe/28760684.html, Радіо Свобода, 27 вересня 2017 року.
23. Доповідь щодо ситуації з правами людини в Україні 1 серпня 2020 року – 31 січня 2021 року: https://www.ohchr.org/sites/default/files/Documents/Countries/UA/31stReportUkraine-en.pdf, УВКПЛ, параграф 6.
24. Сепаратисти звільнили утримуваних в Україні спостерігачів ОБСЄ: https://www.france24.com/en/20140503-osce-observers-held-ukraine-released-separatists, France 24, 3 травня 2014 року.
25. Ось що ми знаємо про те, як розгорталося вторгнення Росії в Україну: https://edition.cnn.com/2022/02/24/europe/ukraine-russia-attack-timeline-intl/index.html, CNN, 24 лютого 2022 року.
26. Звернення президента Російської Федерації: http://en.kremlin.ru/events/president/news/67843, 24 лютого 2022 року.
27. Звіт Незалежної міжнародної комісії з розслідування щодо України: https://www.ohchr.org/sites/default/files/documents/hrbodies/hrcouncil/coiukraine/A_HRC_52_62_AUV_EN.pdf, УВКПЛ, 15 березня 2023 року. Рада ООН з прав людини, п’ятдесят друга сесія.
28. Ibid.

КІМНАТА МЕД.
ПРАЦІВНИКА
Душевая

210
200
200
190
190
180
180
170
170
160
160
150
150

I.

Катування та жорстоке поводження з цивільними в умовах російсько-українського збройного конфлікту

1.1. Профіль постраждалих від катувань: причини переслідування цивільного населення

Після встановлення контролю над окремими територіями в Харківській, Херсонській, Запорізькій, Донецькій, Київській та Чернігівській областях у 2022 році, російські військові[29] стали переслідувати широку політичну групу цивільних, які були лояльними до України, виступали проти окупації та не підтримували російських військових, російське політичне керівництво та нав'язану ним ідеологію «русского міра»[30,31]. До цієї групи входили як відкрито чи приховано лояльні до України, так і ті, кого просто у цьому підозрювали.

У кожному окупованому регіоні, де були задокументовані випадки катувань та інших видів жорстокого поводження, російські військові та спецслужби послідовно шукали спільні ознаки в рамках своїх широкомасштабних перевірок, спрямованих на виявлення «підозрілих» цивільних. Серед ознак були такі:

29. Словосполучення «російські військові» тут стосується всіх військових формувань, які діяли під фактичним контролем Російської Федерації, включаючи спеціальні та розвідувальні служби, Федеральну службу виконання покарань, Національну гвардію, збройні сили так званих Донецької та Луганської народних республік тощо.
30. Russkiy Mir: https://dgap.org/en/events/russkiy-mir-russian-world, Німецька рада з міжнародних відносин, 3 травня 2016 року.
31. Путін затверджує нову зовнішньополітичну доктрину, засновану на ідеологічній концепції «русского міра»: https://www.reuters.com/world/putin-approves-new-%20foreign-policy-doctrine-based-russian-world-2022-09-05/, Reuters, 5 вересня 2022 року.

- Підписка на українські новини або українська музика на електронних пристроях.
- Електронні пристрої без жодної збереженої інформації, сприйняті як спроба її приховати.
- Контакти на електронних пристроях, зокрема родичів, сусідів чи інших знайомих, які служать в українській армії або органах правопорядку.
- Запис(-и) про донати на користь української армії або проукраїнських волонтерських груп в історії банківських транзакцій на електронних пристроях.
- Фотографії себе або інших із зображенням елементів державного герба чи прапора України, герба чи прапора ЄС або США вдома або на електронних пристроях.
- Синці, подряпини або татуювання з будь-якою символікою, що вважається патріотичною або «підозрілою», виявлені під час фільтраційних процедур і розцінені як свідчення участі у бойових діях на боці української армії.
- Публікації, коментарі та вподобання у соціальних мережах, а також повідомлення, надіслані в «приватних» чатах у різних застосунках обміну повідомленнями, в яких постраждалі вказували, що вони не підтримують російське вторгнення.
- Елементи повсякденного одягу, нижньої білизни або взуття кольору хакі, що мали схожість з військовим обмундируванням.
- Висловлення непідтримки російського вторгнення в приватних розмовах, зокрема телефоном.
- Недоглянутий зовнішній вигляд (почервонілі або втомлені очі, неголене обличчя тощо) серед чоловіків призовного віку, який сприймався як доказ того, що людина є українським військовослужбовцем, який видає себе за цивільного.
- Будь-яка відсутність підтримки російського вторгнення під час опитувань на російських фільтраційних пунктах та інших блокпостах.
- Проживання поблизу позицій російської армії, які піддавалися обстрілам з боку української армії, викликало підозри, що людина працює як розвідник для української артилерії.
- Проживання на окупованих Росією територіях України без російського громадянства.
- Свідчення місцевих жителів про те, що хтось висловлював думки або погляди на користь геополітичної, культурної та економічної незалежності України від Росії ще до повномасштабного вторгнення.
- Спілкування українською мовою.
- Володіння мисливською зброєю: такі люди сприймалися як потенційні організатори збройного опору.
- Вчителі та лікарі, які відмовлялися переходити на російські стандарти у відповідних закладах; інженери мобільних мереж, які відмовлялися встановлювати російську інфраструктуру мобільного зв'язку на окупованих територіях; працівники обмінних пунктів, які продовжували обмінювати українську валюту; єгері та лісники, які добре знали місцеву географію та топографію тощо.

Російські військові та спецслужби арештовували, затримували та піддавали катуванням та іншим видам жорстокого поводження цивільних, які мали одну або декілька таких ознак. Цивільних із декількома ознаками піддавали більш жорстоким катуванням, імовірно, через те, що російські військові сприймали таку комбінацію ознак як маркер більш значної підтримки України.

Підконтрольні Росії сили використовували цю логіку для переслідування конкретних груп цивільних, які однозначно виступали проти російської окупації. До них належать пов'язані з українською армією та/або службами безпеки, ті, хто відмовлявся співпрацювати з російськими військовими, а також ті, хто відкрито виступав проти російської окупації. На представників цих груп припадає 20 з 38 (52 %) задокументованих випадків катувань. Серед постраждалих були:

- ветерани та колишні військовослужбовці української армії, які не проходили службу на момент початку повномасштабного вторгнення 24 лютого 2022 року;
- колишні або чинні співробітники українських цивільних органів правопорядку, які не брали участі в бойових діях;
- цивільні, які опосередковано[32] співпрацювали з українською армією, коли територія перебувала під контролем російських військ, але не брали безпосередньої участі в бойових діях (наприклад, коли відсутній причинно-наслідковий зв'язок між діями постраждалого та шкодою, завданою російській армії);
- місцеві лідери громадської думки: громадські активісти, підприємці, активні медичні працівники, вчителі та інші фахівці, які відкрито і наполегливо виступали проти російської армії, зокрема ті, хто публічно висловлював такі думки або чия незгода, хоча і не була публічною, стала широко відомою в місцевій громаді;
- керівники та вищі посадовці місцевих органів влади, які відмовилися співпрацювати з російською армією.

З розвитком вторгнення російські військові почали ширше тлумачити ознаки лояльності, орієнтуючись на ширшу групу цивільного населення. Вони вжили масштабних заходів для виявлення цивільних, які виступали проти російського вторгнення, не висловлюючи при цьому відкрито своєї незгоди. Як наслідок, від катувань постраждали люди, які дійсно виступали проти російської окупації, а також інші, безпідставно у цьому звинувачені[33]. Частка цих помилково звинувачених — 18 з 38 задокументованих випадків (48 %).

32. Посібник з тлумачення поняття «безпосередня участь у воєнних діях» за міжнародним гуманітарним правом: https://www.icrc.org/en/doc/assets/files/other/icrc-002-0990.pdf, МКЧХ, травень 2009.
33. Інтерв'ю з А. Д., який був затриманий у селі Піски-Радьківські Харківської області у квітні 2022 року.

Показовий випадок: 26-річна вчителька з села Старий Биків Чернігівської області на Півночі України[34]

‘Наше село було окуповане в перші дні російського вторгнення. Російські військові затримали та стратили шістьох чи сімох місцевих мешканців. Один із них був колегою мого батька. ***Всі загиблі були звичайними мешканцями, яких просто затримали на вулиці або в підвалах будинків, де вони ховалися від обстрілів.*** *Син і зять однієї з мешканок села були вбиті. Вона пішла до російських солдатів і попросила віддати їхні тіла для похорону, але їй сказали, щоб вона йшла геть, або її теж вб’ють. Їхні тіла зі зламаними ребрами та ножовими пораненнями, разом з тілами інших вбитих, знайшли поруч з покинутим будинком приблизно через тиждень.*

Російські військові затримали і побили багатьох чоловіків з села. ***Вони допитували місцевих жителів, чи є у когось знайомі в українській армії, чи служать місцеві жителі в армії, а також про місце дислокації української армії в регіоні.*** *Мого дядька також побили. Місцевий хлопець, якого затримали разом зі мною, розповів, що російські військові били його автоматом і молотком, а також погрожували вилити на нього розплавлене залізо.*

Це жахіття почалося після того, як позиції російських військових поблизу села обстріляла українська армія. Росіяни думали, що місцеві жителі передають інформацію українській армії. Один із російських солдатів розповів мені, що командир дозволив їм розстрілювати “підозрілих” місцевих жителів. Але підозрілим їм міг здатися будь-хто.’

Надзвичайно широке тлумачення російськими військами «підозрілих» ознак надало безліч підстав для нападів на цивільних. Наприклад, групу з понад 30 цивільних, яка займалася наданням гуманітарної допомоги в Донецькій області, піддали катуванням та іншим видам жорстокого поводження під час тримання під вартою[35]. За словами жертв, участь у цих гуманітарних заходах, які не координувалися російськими силами на окупованих територіях, сприймали як відмову підтримувати російську армію або як співпрацю з українською армією[36].

В інших випадках будь-яка інформація, пов’язана з бойовими діями, на мобільних телефонах постраждалих викликала підозри у співпраці з українською армією.

34. Інтерв’ю з В. А., яку затримали в селі Старий Биків Чернігівської області в березні 2022 року, а потім примусово вивезли до Курської області в Росії.
35. Росія: Катування та жорстоке поводження з гуманітарними волонтерами в окупованій Україні: https://www.omct.org/en/resources/urgent-interventions/russia-torture-and-ill-treatment-in-detention-of-humanitarian-volunteers-in-occupied-ukraine, ОМСТ, 29 червня 2022 року.
36. Інтерв’ю з В. Г. та І. Т., яких тримали в кількох місцях позбавлення волі в Донецькій області з березня до червня 2022 року.

Показовий випадок: тридцятирічний електрозварювальник із села Петрівка Херсонської області на Півдні України[37]

‘Мене та мого сусіда затримали 4 квітня 2022 року. Ми курили перед моїм будинком, коли до нас підійшли російські солдати, щоб перевірити наші мобільні телефони. Вони нічого не знайшли в телефоні мого сусіда, але ***в мене було текстове повідомлення від друга: “Нас сильно обстрілюють”.*** *Російські солдати передали по рації, що* ***знайшли “підозріле” повідомлення.*** *Їм сказали:* ***“Ви повинні затримати їх обох: другий теж може щось знати”.***

Нам надягли на голови мішки і кинули в кузов вантажівки. Вантажівка їхала через погане дорожнє покриття в глушині. Був вечір і холодно. Один з російських солдатів сказав: ***“Давай викинемо цих двох з вантажівки і прив’яжемо до дерева. Якщо вони “білі” (тобто не співпрацюють з українською армією), то не замерзнуть. А якщо вони “чорні” (тобто співпрацюють з українською армією), то нехай помруть”.***

Вранці нас відвезли до будівлі (пізніше ми дізналися, що це була школа в селі Біляївка Херсонської області). Нас кілька разів допитували російські військовослужбовці, піддаючи тортурам. Вони ставили одні й ті ж питання: ***“Де були українські військові? Чи передавали ми комусь інформацію про російську армію? Чи були у нас татуювання? Чи були ми нацистами?” Під час допитів нас били ногами по торсу і нирках, жорстоко били автоматом, погрожували прострелити коліна.***

*Ми провели там майже 2,5 місяці. У перший місяць нас годували лише чотири рази і майже не давали питної води. Перед звільненням нас та інших затриманих змусили написати заяву про те, що ми співпрацюватимемо з російською армією і ненавидимо чинну українську владу. Через погані умови утримання мій сусід схуд на 22 кг****’.***

Серед тих, хто зазнав катувань, були представники вразливих груп. Задокументовані випадки катувань двох гуманітарних волонтерів, трьох жінок, п’ятьох літніх людей та однієї людини з важкими хронічними захворюваннями. Проте, свідчення вказують на те, що цивільних затриманих жінок катували рідше, ніж чоловіків.

1.2. Обставини катувань: арешт, допити та тюремні ритуали

У задокументованих випадках постраждалих під час допитів піддавали найжорстокішим катуванням. Вони були свідками того, як російські військовослужбовці неодноразово застосовували фізичне та психологічне насильство до інших затриманих з моменту їхнього арешту до моменту звільнення. Найчастіше такі знущання досягали порогу катувань під час арешту постраждалих, переведення з одного місця тримання під вартою до іншого та під час реєстрації після прибуття до місця тримання. У більшості випадків погані умови утримання та психологічне насильство становили тривале і безперервне жорстоке або таке, що принижує гідність, поводження.

37. Інтерв’ю з В. Ф., якого тримали в с. Біляївка Херсонської області з квітня до червня 2022 року.

Арешт

Відомо про три типові сценарії арешту.

- Затримання за місцем проживання або роботи — групою з 3–15 російських військовослужбовців або співробітників спецслужб. Під час затримання у помешканнях постраждалих проводили обшук, вилучали документи та електронні пристрої. У цих випадках російські військові або співробітники спецслужб цілеспрямовано вистежували та затримували представників переслідуваної групи, ідентифікованих на основі повідомлень, відстеження активності в соціальних мережах, несанкціонованого доступу до баз даних органів місцевого самоврядування тощо.
- Затримання під час фільтраційних процедур, наприклад, на пунктах пропуску в мережі фільтраційних пунктів, або під час обшуків за місцем проживання з виявленням будь-якої із зазначених вище ознак.
- Затримання мешканців або перехожих поблизу місць дислокації російських військовослужбовців, техніки або озброєння, з подальшим інформуванням постраждалих про те, що їх підозрюють у виконанні функцій розвідників для української артилерії.

У більшості випадків постраждалі та їхні родичі, якщо вони були присутні, зазнавали нелюдського або такого, що принижує гідність, поводження під час арешту.

Злочинці навмисно приховували свої обличчя. Більшості потерпілих натягали мішок на голову одразу після затримання, під час перебування в місцях позбавлення волі, під час перевезення з одного місця до іншого та коли їх забирали до кімнати для допитів. Якщо мішка не було, постраждалим зав'язували очі курткою або шапкою й закріплювали скотчем, намотаним на голову. В одному задокументованому випадку російські військовослужбовці повідомили по рації, що не можуть заарештувати двох цивільних, бо у них був лише один мішок. Затримання відбулося лише після того, як їм принесли другий мішок. Постраждалі постійно відзначають, що навіть під час рідкісних випадків спілкування російські військовослужбовці носили балаклави, щоб приховати свої обличчя.

Затримання супроводжували погрози застосування зброї, а також образи, обшуки з примусовим оголенням і фізичними нападами, зокрема побиттям, іноді із застосуванням автомата. В одному задокументованому випадку в Харківській області місцевий житель помер від травм, отриманих від побиття під час затримання. В іншому випадку потерпілого катували утопленням і під час арешту відрізали йому мочку вуха[38].

Постраждалі, заарештовані під час фільтраційних процедур у Донецькій області, зазнавали фізичного насильства[39], днями залишалися без їжі під час перевезення між фільтраційними пунктами, терпіли мороз на вулиці зі зв'язаними руками і були позбавлені доступу до туалету протягом багатьох годин[40].

38. Інтерв'ю з О. Р., який був затриманий у місті Балаклія Харківської області в червні 2022 року.
39. Фільтрація як серія воєнних злочинів Росії. Від збору персональних даних до тортур: https://mipl.org.ua/wp-content/uploads/2022/07/OSCE_Filtration_eng_web.pdf, МІПЛ, 2022.
40. Інтерв'ю з В. Г. та І. Т., яких тримали в кількох місцях позбавлення волі в Донецькій області з березня до червня 2022 року.

Місця утримання

Задокументовані випадки вказують на два типи місць утримання.

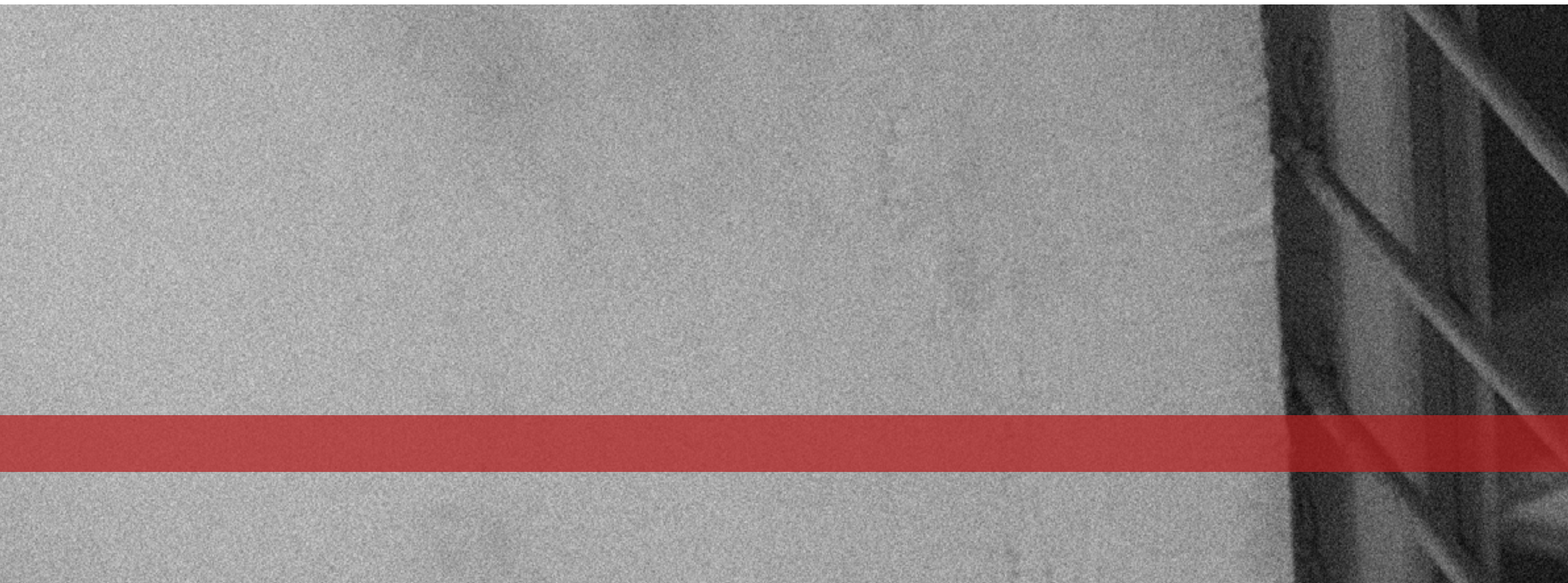
- Гаражі та підвали, часто розташовані в комерційних та приватних об'єктах, які слугували місцями короткочасного тримання під вартою, на період від 2 до 14 днів. Зазвичай це були транзитні пункти, де постраждалих утримували до переправлення у більші населені пункти.
- Місця утримання, облаштовані у виправних колоніях, слідчих ізоляторах, адміністративних будівлях та об'єктах інфраструктури, в яких цивільних утримували протягом тривалого часу — до кількох місяців.

Розповіді постраждалих свідчать, що місця утримання були стратегічно розташовані поблизу командних центрів, включно зі штабами військового командування та комендатури у великих містах або фільтраційних пунктів, де перебували спеціалізовані військові допитувачі та старші офіцери. Тож цивільних утримували і в офіційно визнаних місцях позбавлення волі, і в неофіційних.

У Харківській області трьох людей, затриманих у селах, доставили до відділку поліції в Балаклії, найближчому місті, де розташовувався командний штаб[41]. Там їх катували, щоб отримати інформацію. Один із потерпілих з Херсонської області повідомив, що його та щонайменше 19 інших цивільних з різних сіл району утримували в школі в селі Біляївка, де розташовувалася штаб-квартира російської армії[42]. У Донецькій області допити відбувалися переважно у відділеннях поліції та ізоляторах тимчасового тримання на території фільтраційних пунктів. Допити із застосуванням тортур відбувалися у так званому «управлінні по боротьбі з організованою злочинністю» «міністерства внутрішніх справ ДНР».

Задокументовані випадки свідчать про те, що кімнати для допитів були облаштовані в більшості виявлених місць тримання на окупованих Росією територіях України. Майже всі постраждалі під час допитів зазнали жорстоких, тривалих катувань. Крім того, умови утримання під вартою в усіх виявлених місцях прирівнюються до жорстокого, нелюдського або такого, що принижує гідність, поводження, а в деяких випадках — до катувань (див.:Знаряддя та методи катувань: способи заподіяння нестерпних страждань).

41. Покинута російська база зберігає таємниці відступу в Україні: https://www.reuters.com/investigates/special-report/ukraine-crisis-russia-base/, Reuters, 26 жовтня 2022 року.
42. Катівня у школі: аналіз свідчень утримуваних у селі Біляївка Херсонської області: https://zmina.ua/en/publication-en/torture-chamber-at-school-an-analysis-of-the-testimonies-of-detainees-in-the-village-of-bilyayivka-kherson-region/, ZMINA, 2023.

Показовий випадок: 55-річна бухгалтерка з міста Бердянськ Запорізької області на Півдні України[43]

‘Під час мого утримання в комендатурі ***ми не могли спати ночами через крики від тортур на допитах інших затриманих, які тривали цілодобово.*** *Співробітники ФСБ приводили цивільних затриманих — колишніх військовослужбовців і людей, яких вони підозрювали. Ситуація значно погіршилася після масових затримань цивільних по п’ятницях і суботах.* ***У ці дні співробітники ФСБ відвідували кафе та інші громадські місця і затримували людей, які виступали проти Росії.***

Перший допит завжди супроводжувався тортурами і тривав близько чотирьох годин. *Ми закривали вікно в камері, але жахливі крики все одно було чутно. У якийсь момент приїхали співробітники ФСБ і жорстоко побили чоловіка під час допиту.* ***Він дуже кричав, і ми почули звук електрошокера.*** *Ми всі були налякані і плакали.* ***Інший цивільний затриманий був жорстоко побитий за те, що сказав, що Росія вторглася в Україну.***

Іншим разом російські військові запитали мого чоловіка, який перебував у сусідній камері, чи його били. Він відповів, що ні. Один із солдатів запитав його: ***“Чому ми вас ще не били?”.*** *Під час першого допиту до моїх щиколоток прикріпили електричні дроти і* ***били струмом близько 20 хвилин (з короткими перервами між ударами). Співробітники ФСБ погрожували вбити мого чоловіка на моїх очах, а мене — посадити до в’язниці на тривалий термін.*** *Вони кричали на мене нецензурною лайкою та ображали мене.*

Поки я перебувала в комендатурі, її контролювали російська військова поліція, Федеральна служба військ національної гвардії та ФСБ. Допити із застосуванням тортур координувалися ФСБ’.

43. Інтерв’ю з О. З., яку тримали під вартою в Бердянську Запорізької області з червня до серпня 2022 року.

Катування широко застосовувалися під час тримання цивільних під вартою, навіть поза межами допитів. Свідок, якого утримували в Херсонському СІЗО, повідомив про повторюваний колективний «ритуал катувань», організований адміністрацією. Цивільних ув'язнених чоловіків змушували голосно вихваляти російське військово-політичне командування, а за відмову підкоритися — їм погрожували побиттям і катуванням електрошокерами щоразу, коли охоронці відчиняли їхні камери[44]. Ув'язнені, яких утримували у виправній колонії № 120 в Оленівці[45] Донецької області, свідчили про «вітальне побиття»: жорстоке фізичне насильство під час процедури реєстрації, під час якої їх били кулаками, ногами та кийками[46].

Катування та жорстоке, нелюдське і таке, що принижує гідність, поводження також були задокументовані під час етапування з одного місця тримання під вартою до іншого. Постраждалі з Київської, Чернігівської та Донецької областей повідомляли, що їх били кулаками та автоматами, погрожували вбивством та каліцтвами, а також не годували під час перевезення до місць позбавлення волі в Росії або так званій ДНР[47].

Постраждалі, вивезені до Росії під час виведення російських військ з Центральної та Північної України, стикалися з особливо суворими умовами утримання під вартою на окупованих територіях в очікуванні етапування. Їх розміщували в наметах на морозі без належного доступу до санітарних умов, позбавляли їжі на кілька днів і били. В одному задокументованому випадку цивільну людину змусили здати кров для російських військових.

Показовий випадок: пенсіонер із села Андріївка Київської області, Центральна Україна[48].

'Разом зі мною затримали близько десяти місцевих жителів. Російські солдати везли нас до місця призначення — ми не знали, де ми знаходимося. ***Нас тримали в наметі сім чи вісім днів і змушували роззуватися на морозі. Я обморозив ногу. Один затриманий намагався відмовитися роззуватися, але йому погрожували прострелити ногу. Іншому затриманому зрештою довелося ампутувати пальці через обмороження.*** *Нам наливали воду в черевики, погрожували прострелити ногу, били по ногах автоматом і тримали руки міцно зав'язаними сім днів.* ***Відтоді одна моя рука не працює.***

Нас відвезли до російського польового табору в селі Мирне Київської області. ***Російські солдати силоміць взяли у мене кров.*** *Мені було цікаво, скільки вони викачають: вони продовжували викачувати, поки мені не стало погано. Коли я був у тому селі, я бачив вантажівки з білоруськими номерами, які привозили воду до цього російського польового табору. Коли нас потім везли через Білорусь,* ***лікар оглянув мене і сказав, що у мене стався інсульт****'.*

44. Інтерв'ю з Н. С., якого утримували під вартою в Херсоні з серпня до вересня 2022 року.
45. Виправна колонія № 120 в Оленівці — це колишня Волноваська виправна колонія (№ 120).
46. Інтерв'ю з В. Г. та І. Т., яких тримали в кількох місцях позбавлення волі в Донецькій області з березня до червня 2022 року.
47. Інтерв'ю з В. А., яку затримали в селі Старий Биків Чернігівської області в березні 2022 року, а потім примусово вивезли до Курської області в Росії.
48. Інтерв'ю з М. С., який перебував під вартою на позиціях російської армії в Київській області з березня до квітня 2022 року.

Злочинці

Свідчення постраждалих і свідків вказують на те, що підрозділи Міністерства внутрішніх справ Російської Федерації, Міністерства оборони Російської Федерації, військові частини так званих ДНР і ЛНР, «міністерства внутрішніх справ ДНР», Федеральної служби безпеки, Федеральної служби національної гвардії, Федеральної служби виконання покарань Росії та інші невстановлені російські військові підрозділи брали участь у катуваннях і скоєнні пов'язаних із ними злочинів проти місцевих жителів на нещодавно окупованих територіях України. У більшості випадків постраждалі зрозуміли це з розмов злочинців, уніформи, яку використовували деякі підрозділи, та вторинних доказів, як-от інформація від інших місцевих мешканців про те, яка військова частина контролює певну місцевість.

У Харківській, Херсонській та Запорізькій областях спільною рисою у свідченнях постраждалих є контроль за їхнім затриманням та/або допитами із застосуванням катувань з боку одного або кількох військовослужбовців вищого рангу, які координували дії інших виконавців. Ці військовослужбовці вищого рангу активно допитували постраждалих, записували їхні свідчення та віддавали прямі накази іншим солдатам, які застосовували катування. Зауваження виконавців катувань наштовхнули деяких постраждалих на думку, що ці військовослужбовці вищого рангу були причетні до ухвалення рішень щодо звільнення затриманих або подальшого тримання під вартою.

Постраждалі стверджують, що ці військовослужбовці вищого рангу, ймовірно, були офіцерами ФСБ, виходячи з відмінностей у їхній уніформі, спорядженні та стилі спілкування, порівняно з іншими військовослужбовцями. У шести з 38 випадків катувань (15 %) ці військовослужбовці або прямо називали себе офіцерами ФСБ, або були ідентифіковані як такі представниками інших підрозділів. У різних випадках у Харківській області постраждалі зазначали, що особи, які керували їхнім арештом та/або проводили допити, «специфічно спілкувалися», проводили допити «як кваліфіковані психологи» і мали «чисту» російську вимову, характерну для мешканців центральноєвропейської частини Росії. На відміну від них, військовослужбовці, які проводили арешти та/або безпосереднє катування, часто мали акцент мешканців північнокавказької, далекосхідної та сибірської частин Росії, характерний для бурятів, дагестанців, чеченців, інгушів, осетинів, тувинців.

Кілька потерпілих повідомили, що допитувачі були добре підготовлені, детально знали минулу громадську діяльність потерпілих, їхні особисті дані та інформацію про їхніх родичів. Один із потерпілих повідомив, що для проведення різних частин серії допитів у відділенні поліції в Балаклії Харківської області були призначені конкретні «слідчі», які проводили різні частини допитів. Якщо певний слідчий був відсутній протягом декількох тижнів, постраждалих, з якими він мав справу, не викликали на допит до його повернення[49].

Чіткий розподіл ролей між виконавцями існував щонайменше в таких місцях позбавлення волі: Балаклійський міський відділ поліції Харківської області, Ізюмський міський відділ поліції Харківської області, Куп'янський районний відділ поліції Харківської області, Бердянська виправна колонія № 77 Запорізької області, ізолятор тимчасового тримання № 1 Головного управління Національної поліції в Херсонській області у місті Херсон та будівля школи в селі Біляївка Херсонської області. Ролі включали охоронців і конвоїрів, допитувачів, катів і наглядачів. У деяких випадках ролі допитувачів і катів виконували одні й ті ж військовослужбовці. Наглядачі координували арешти та тримання під вартою[50], вели нагляд за охороною та брали участь у допитах. Інформація щодо ролей в інших місцях несвободи відсутня.

49. Інтерв'ю з А. Т., якого тримали під вартою в Балаклії Харківської області з серпня до вересня 2022 року.
50. Інтерв'ю з О. З., яку тримали під вартою в Бердянську Запорізької області з червня до серпня 2022 року.

1.3. Мета катувань: «поліграф» російської армії

Отримання інформації або зізнання. Із 38 ідентифікованих жертв катувань з шести різних областей України 34 (89 %) повідомили, що катування, які застосовували до них під час допитів, були спрямовані на отримання конкретної інформації:

- про дислокацію та маршрути української армії, про місцевих жителів або інших людей, які безпосередньо брали участь у бойових діях на боці української армії;
- про місцевих жителів, які не брали безпосередньої участі в бойових діях, але виступали проти російського вторгнення, або тих, хто міг би мати таку позицію;
- про їхні політичні погляди, зокрема про те, як вони ставилися до російського вторгнення, російського народу та українського уряду, про їхню думку щодо Радянського Союзу та історичних постатей чи подій, пов'язаних з російсько-українським політичним чи військовим протистоянням;
- для отримання зізнання у нібито співпраці з українською армією — кількох опитаних примушували зізнатися, що вони вели артилерійську розвідку для українських військових, служили в українській армії або організовували мирні протести проти окупації, хоча вони цього не робили.

У більшості випадків російські військовослужбовці чітко пов'язували шанси постраждалого на звільнення з достовірністю й обсягом наданої інформації. Наприклад, один з потерпілих, якого утримували в ізоляторі тимчасового тримання в Херсоні, повідомив, що російські військовослужбовці сказали: вони звільнять лише тих, хто надасть інформацію про щонайменше десятьох інших цивільних, які не є лояльними до Росії[51]. За словами іншого затриманого, який перебував у тому ж місці ув'язнення, російські військові сказали, що «найкращий детектор брехні» — це тортури, оскільки вони не довіряють поліграфам.[52]

Примушування. Постраждалих часто змушували співпрацювати з російською армією та цивільною або військовою адміністрацією. До такої співпраці входила передача інформації та поширення російської пропаганди, зокрема через місцеві соціальні мережі, та/або виконання професійних обов'язків в інтересах російської адміністрації. Це включало примус, зокрема, посадових осіб органів місцевого самоврядування, співробітників цивільної поліції, вчителів і лікарів. Наприклад, шкільний учитель з Херсонської області повідомив, що його змусили запровадити російську навчальну програму в місцевій школі.[53]

51. Інтерв'ю з М. М., який був затриманий у Херсоні в березні 2022 року.
52. Інтерв'ю з С. Г., якого тримали під вартою в Херсоні з серпня до жовтня 2022 року.
53. Інтерв'ю з С. Н., якого тримали під вартою в місті Берислав Херсонської області у серпні 2022 року.

Показовий випадок: 61-річний голова села Стара Збур'ївка, Херсонська область, південна Україна[54]

*'Оскільки я голова села, **російські солдати вважали, що я знаю все про своє село з 2500 мешканців, у тому числі про їхніх ворогів. Вони також розпитували мене про сусідні села.** Я намагався пояснити, що не знаю ні обстановки, ні людей у сусідніх селах, але мені не повірили. **Здавалося, що їхня стратегія полягала у тому, щоб брати будь-кого і бити доти, доки той не повідомить щось корисне.** Якщо я не відповідав задовільно для них, вони одразу ж били мене ще і ще, поки я не летів з табуретки в стіну. Потім продовжували бити.*

*Я пройшов серію таких допитів. Під час кожного з них російські військові **били мене, змушували стояти роздягненим на морозі, погрожували втопити мене та вбити інших затриманих, якщо я відмовлюся давати інформацію. Вони обливали мене водою, а потім надягали на пальці дроти і вмикали електричний струм'***

Покарання. У багатьох випадках катувань під час допитів злочинці заявляли, що їхнім мотивом було покарання цивільних за їхню дійсну або ймовірну співпрацю з українською армією або громадянську позицію на підтримку України. У кількох задокументованих випадках вони називали мотивом катувань помсту за побутові конфлікти постраждалих з цивільними, які співпрацювали з ними.

У більш широкому контексті всі задокументовані випадки були спрямовані на залякування і примус групи цивільного населення, на базі її дискримінації за політичними мотивами. До цієї групи входили люди, які не підтримували російське вторгнення або вважалися такими, що його не підтримують. У кількох випадках, окрім згаданих цілей, злочинці озвучували особисті мотиви, наприклад, прагнення отримати викуп за звільнення постраждалого.

54. Інтерв'ю з В. М., який перебував у кількох місцях позбавлення волі в Херсонській області з березня до квітня 2022 року.

Допити в різних регіонах і місцях позбавлення волі проводили за схожими сценаріями і з використанням схожих прийомів, серед яких «Матт і Джефф»[55], «Емоційна марність»[56], «Ми все знаємо»[57], «Швидкий вогонь»[58] і «Превентивне побиття»[59].

Показовий випадок: 53-річний пенсіонер з міста Балаклія, Харківська область, Східна Україна[60]

'Після затримання російські військові відвезли мене до місцевого відділення поліції. Під час першого допиту вони завели мене в кімнату і зняли мішок, який був одягнутий мені на голову під час арешту. У кімнаті було четверо солдатів. Троє з них були в пластикових масках. Вони запитали про моє здоров'я. Коли я сказав, що здоровий, один з них вдарив мене в плече електрошокером.

Потім вони почали ставити мені запитання. Чому я вивісив український прапор на своєму будинку? Чи служив я в армії? Чи знаю я колишніх українських військовослужбовців у нашому місті? Чому українська влада "знищує" Донецьку та Луганську області? Коли їм не подобалися мої відповіді, вони били мене електрошокером по плечах і ногах. *На наступному допиті мене запитали, чим я можу допомогти російським військам* ***і чи знаю я місцевих жителів, які не підтримують російське вторгнення.*** *Двоє військовослужбовців допитували мене, використовуючи техніку,* ***коли один з них ставив мені запитання, і як тільки я починав відповідати, інший перебивав і ставив питання, не пов'язане з темою допиту. Це призводило до того, що я плутався у відповідях, і мені було важко зорієнтуватися, що саме відповідати.*** *[Примітка: це схоже на метод допиту, відомий як «швидкий вогонь»[61]].*

Після чотирьох допитів вони зрозуміли, що я не маю жодної корисної для них інформації. ***Вони відпустили мене, але попередили, що перевірять мої відповіді, і якщо хоч одна з них виявиться неправдивою, військові кинуть гранату в мій будинок і вб'ють усіх моїх родичів.'***

55. «Мета цього методу — змусити джерело ідентифікувати себе з одним із допитувачів і в такий спосіб встановити взаєморозуміння та співпрацю. Використання цього методу вимагає двох досвідчених збирачів інформації, які є переконливими акторами. Обидва збирачі мають демонструвати протилежні характери та ставлення до респондента». Операції зі збору розвідувальної інформації: https://irp.fas.org/doddir/army/fm2-22-3.pdf, Штаб-квартира, Міністерство оборони, FM2-22.3 (FM 34–52), 6 вересня 2006, с. 8–17.
56. «За емоційно-марного підходу збирач переконує респондента в тому, що опір допиту є марним. Це породжує відчуття безнадійності та безпорадності з боку респондента. Збирач дає джерелу "вихід" із безпорадної ситуації. Наприклад, "вашим військам безнадійно продовжувати воювати, тому що вони більше не можуть отримувати припаси, але ви можете допомогти покласти край війні та їхнім стражданням". Використовуючи цю техніку, збирач повинен володіти фактичною інформацією. Збирач представляє ці факти в переконливій, логічній формі. Він повинен знати і вміти використовувати психологічні та моральні слабкості респондента, а також слабкості, притаманні його суспільству». Операції зі збору розвідувальної інформації: https://irp.fas.org/doddir/army/fm2-22-3.pdf, Штаб-квартира, Міністерство оборони, FM2-22.3 (FM 34–52), 6 вересня 2006, с. 8–13.
57. «У техніці підходу "ми все знаємо" збирач тонко переконує респондента в тому, що його розпитування є поверхневими, оскільки будь-яка інформація, якою володіє джерело, вже відома. Збирач повинен спочатку ретельно ознайомитися з наявними даними про респондента і поточну ситуацію. Щоб розпочати процес збору інформації, збирач ставить запитання, які ґрунтуються на цих відомих даних». Операції зі збору розвідувальної інформації: https://irp.fas.org/doddir/army/fm2-22-3.pdf, Штаб-квартира, Міністерство оборони, FM2-22.3 (FM 34–52), 6 вересня 2006, с. 8–14.
58. «Цей підхід може використовуватися одним, двома або більше збирачами для опитування респондента. Використовуючи цей метод, збирачі ставлять серію запитань таким чином, щоб респондент не встигав повністю відповісти на одне запитання до того, як буде поставлене наступне. Це збиває джерело з пантелику, і людина зазвичай суперечить сама собі, оскільки у неї мало часу, щоб сформулювати свої відповіді. Потім збирачі ставлять респондента перед фактом невідповідності, що викликає подальші протиріччя. У багатьох випадках респондент починає говорити вільно, намагаючись пояснити себе і заперечити претензії збирача щодо невідповідностей. У цій спробі респондент, найімовірніше, розповість більше, ніж має намір, створюючи таким чином додаткові зачіпки для подальшого використання». Операції зі збору розвідувальної інформації: https://irp.fas.org/doddir/army/fm2-22-3.pdf, Штаб-квартира, Міністерство оборони, FM2-22.3 (FM 34–52), 6 вересня 2006, с. 8–16.
59. Постраждалих жорстоко били під час одного або кількох перших допитів, на яких їм не ставили жодних важливих запитань. Російські військові починали ставити важливі запитання з другого або третього допиту, після того, як постраждалий був «підготовлений» попередніми побиттями.
60. Інтерв'ю з О. Ю., який був затриманий у Балаклії Харківської області в липні 2022 року.
61. Див. примітку 58.

Після безперервних катувань під час допитів цивільних російські військові відпускали тих, хто погоджувався співпрацювати. Інші групи постраждалих були звільнені, коли російські військові ймовірно вирішили, що вони не приносять користі і не становлять загрози. Періоди тримання під вартою зазвичай становили від кількох днів до шести місяців.

Двоє постраждалих з Київської та Чернігівської областей були переміщені з окупованих територій і переведені до місць позбавлення волі в Росії незабаром після викрадення — ймовірно, через деокупацію цих територій. У регіонах, які пережили тривалу окупацію, постраждалих, яких примушували до зізнань за допомогою катувань, перевезли до Росії або окупованого Криму після «зізнань» у допомозі українському опору[62]. Один з потерпілих повідомив, що шістьох інших людей, яких утримували разом з ним у відділку поліції в Балаклії Харківської області, вивезли до Росії після того, як під тортурами змусили «зізнатися» у передачі інформації українській армії[63].

В окупованих районах Харківської, Херсонської, Запорізької та Донецької областей, де російські військові встановили свою адміністрацію, страти цивільних не були поширеним явищем. Затриманих зазвичай відпускали, якщо катування призводили до небезпечних для життя травм. Однак повідомлялося про деякі випадки страт або смертей, пов'язаних із катуваннями[64]. Один із постраждалих від катувань, якого утримували у виправній колонії № 120 в Оленівці Донецької області, бачив, як вивозили мертве тіло іншого затриманого після того, як його жорстоко побили під час допиту[65].

Тож підконтрольні Росії сили використовували катування як засіб покарання та стримування будь-яких проявів підтримки України серед місцевого населення окупованих територій, включно з участю в масових зібраннях, публічним висловленням думок у соціальних мережах, активністю на робочому місці або в місцевих громадах, а також будь-якими формами низової громадянської активності.

1.4. Знаряддя та методи катувань: способи заподіяння нестерпних страждань

Методи катувань і такого, що принижує гідність, поводження, а також навмисно створені нелюдські умови тримання під вартою постійно виявляються в різних регіонах і місцях позбавлення волі. У 38 задокументованих у цьому звіті випадках, кваліфікованих як катування, постраждалих піддавали одночасно декільком формам фізичного та психологічного насильства.

У семи з 38 випадків це включало сексуальне насильство: нанесення ножових поранень в область геніталій[66], примусове оголення та погрози застосуванням електрошокера в область геніталій, кастрацією або зґвалтуванням кийком. Свої усні погрози злочинці супроводжували діями, спрямованими на те, щоб постраждалі сприймали їх як реальні, наприклад, вони роздягали постраждалих під час погроз зґвалтуванням та приставляли ніж до пеніса під час погроз кастрацією[67].

62. Викраденого на Херсонщині активіста Сергія Цигіпу перевели до нового СІЗО. Його перевіряє ФСБ: https://zmina.info/news/vykradenogo-na-hersonshhyni-aktyvista-sergiya-czygipu-perevely-do-novogo-sizo-jogo-pereviryaye-fsb/, ZMINA, 7 грудня 2022 року.
63. Інтерв'ю з О. Р., який був затриманий у Балаклії Харківської області в червні 2022 року.
64. Дитячого письменника Володимира Вакуленка застрелили з пістолета Макарова: https://zmina.info/news/dytyachogo-pysmennyka-volodymyra-vakulenka-zastrelyly-z-pistoleta-makarova/, ZMINA, 30 листопада 2022 року.
65. Інтерв'ю з В. Г., який перебував у кількох місцях позбавлення волі в Донецькій області з березня до червня 2022 року.
66. Інтерв'ю з родичами А., який був затриманий у селі Борова Харківської області у вересні 2022 року.
67. Інтерв'ю з А. Т., якого тримали під вартою в місті Балаклія Харківської області з серпня до вересня 2022 року.

Деякі дані свідчать про гендерно зумовлене насильство щодо чоловіків, яке досягає порогу катувань. Чоловіки ставали мішенню, їх піддавали катуванням та іншим формам жорстокого поводження частіше, ніж жінок за аналогічних обставин, насамперед через гендерні рольові очікування, тобто їхню ймовірну здатність чинити військовий опір. У задокументованих випадках, коли російські військові виявляли компрометуючу інформацію на мобільних телефонах, чоловіків затримували і піддавали тортурам, а жінкам погрожували і ображали без затримання. Гендерне співвідношення серед задокументованих випадків становило 3:35 (жінок до чоловіків).

Катування під час допитів зазвичай тривали від 30 хвилин до шести годин. Російські військовослужбовці під час цих допитів застосовували до семи різних методів фізичних і психологічних тортур. Хоча певні форми насильства, такі як погрози та образи, окремо не досягають порогу катувань, їх застосування разом з іншими методами катування дає значний кумулятивний ефект, що прирівнюється до катувань.

Окрім задокументованих випадків катувань, постраждалі зазнали нелюдського або такого, що принижує гідність, поводження, яке не досягає порогу катувань, ще у 25 випадках.

Фізичні катування та інші види жорстокого поводження[68]

Виявлені методи та обладнання для катувань підтверджують те, що підконтрольні Російській Федерації сили зазвичай не мали на меті вбити постраждалих або завдати їм непоправних тілесних ушкоджень. Їхньою основною метою, схоже, було примусити до покори, завдаючи болю[69]. Проте, через тривалий і тяжкий характер катувань, у деяких випадках постраждалі помирали під час перебування під вартою або невдовзі після звільнення. Багато з опитаних нами постраждалих отримали інвалідність та інші довгострокові наслідки для здоров'я (див. розділ Наслідки катувань: зламані долі). Задокументовано щонайменше два випадки смерті постраждалих через відсутність медичної допомоги після жорстоких катувань під час тримання під вартою в будівлі школи в селі Біляївка Херсонської області[70].

Серед найбільш поширених видів фізичних тортур зафіксовано такі.

Удари електричним струмом

Із 38 ідентифікованих постраждалих від катувань 24 (63 %) зазнали катувань електричним струмом тривалістю 20–30 хвилин. Російські військовослужбовці застосовували для нанесення численних тривалих ударів електричним струмом і високовольтну, і низьковольтну зброю прямого контакту, зокрема електрошокери та модифікований військово-польовий телефон, відомий як ТА-57 або «тапік». Сам метод таких тортур військові РФ називали «дзвінком Путіну»[71]. Ці удари часто були спрямовані на чутливі частини тіла: вуха, пальці, ступні та геніталії. Іноді для посилення ефекту електричного струму постраждалих обливали водою.

Ті, хто пережив катування струмом, повідомляють про сильний серцевий і м'язовий біль, судоми, аритмію, порушення дихання та інші форми страждань під час таких катувань. Багато хто падав на землю і бився в конвульсіях після втрати нервово-м'язового контролю[72]. У кількох постраждалих на шкірі залишилися шрами та інші видимі сліди.

68. Класифікація катувань та інших видів жорстокого поводження взята з Посібника з питань ефективного розслідування і документування фактів катувань та іншого жорстокого, нелюдського чи такого, що принижує гідність, поводження або покарання (Стамбульський протокол, № 8/Ред. 2): https://www.ohchr.org/en/publications/policy-and-methodological-publications/istanbul-protocol-manual-effective-0, УВКПЛ, 29 червня 2022 року.
69. Електрошокова зброя: https://omegaresearchfoundation.org/what-we-do/electric-shock/, Дослідницький фонд «Омега».
70. Інтерв'ю з В. Ф., якого тримали в селі Біляївка Херсонської області з квітня до червня 2022 року.
71. Метод тортур «дзвінок Путіну» широко використовує Федеральна служба безпеки і Міністерство внутрішніх справ Російської Федерації в місцях позбавлення волі на території Росії. Російські силовики використовують військово-польовий телефон ТА-57, який виробляє електричну напругу. Оголені дроти телефону кріплять до частин тіла затриманого, після чого кат крутить ручку на бічній стороні пристрою, щоб генерувати електричний струм. Силу електричної напруги можна регулювати за допомогою пристрою. Див. Енциклопедія російських тортур (з ілюстраціями Олега Навального): https://theins.ru/obshestvo/114526, The Insider, 24 серпня 2018 року.
72. Анонімне інтерв'ю (код VS-ZA-32).

Жорстоке, тривале побиття

У 30 з 38 (79 %) випадків російські силовики наносили постраждалим удари руками і ногами, били прикладами, а також використовували спеціальні засоби: кийки та палиці, а також інші підручні засоби, як-от молотки. Інтенсивність побиття варіювалася від кількох сильних ударів у поєднанні з іншими методами катування до побиття, що тривало до двох годин поспіль[73]. Іноді побиття повторювалися кілька днів поспіль, що посилювало фізичні страждання людей.

Удари наносили по голові, печінці, нирках, серцю, сідницях і спині, а також по руках і ногах. Наявні проблеми зі здоров'ям використовували для заподіяння більших страждань. Наприклад, одного постраждалого з тріщиною хребта в Херсонській області російський військовослужбовець запитав, де саме його травма, після чого завдав йому в це місце сильного удару коліном.

Багатьох постраждалих жорстоко били по всьому тілу: весь торс, ноги і руки у них були в синцях і гематомах[74]. Проте в деяких випадках постраждалі зазнавали професійних побоїв (по колінних чашечках і п'ятках), які не залишали жодних слідів. Один з потерпілих описав техніку, коли окупанти наносили одночасні удари долонями в обидва вуха, від чого він почувався так, наче отримав контузію.

Позбавлення базових потреб

У всіх задокументованих випадках умови утримання під вартою не відповідали нормам міжнародного гуманітарного права та міжнародного права прав людини. У 28 з 38 випадків (73 %) умови були настільки поганими, що можуть прирівнюватися до катувань.

Переповнені камери, брак місця для сну та свіжого повітря. Більшість постраждалих утримували в переповнених камерах або кімнатах, де взагалі не було (або було недостатньо) місця для сну. Постраждалим доводилося спати по черзі в камерах, де майже не залишалося місця для фізичної активності. Не вистачало матраців, ковдр і подушок для затриманих. У невеликих населених пунктах цивільних часто спочатку утримували в неофіційних транзитних приміщеннях, погано пристосованих для утримання людей, наприклад, у металевих контейнерах, дерев'яних ящиках або підвалах рекреаційних чи інфраструктурних об'єктів. У камерах часто бракувало природного освітлення, вікна були крихітними або взагалі відсутні. В одному задокументованому випадку 53 затриманих утримували в камері, розрахованій на шістьох; вони мали змогу лише сидіти, піджавши під себе ноги, і ледве могли рухатися[75].

Екстремальні температури та примусове оголення. Широко задокументовано утримання постраждалих у приміщеннях, де взимку було дуже холодно, а влітку — спекотно. У деяких випадках постраждалих змушували роздягатися за низьких температур, щоб посилити їхні страждання. Кілька постраждалих повідомили, що їм доводилося відтискатись від підлоги по кілька разів за ніч, щоб зігрітися. Один з потерпілих засвідчив, що його утримували в металевому контейнері протягом п'яти днів, коли зовнішня температура перевищувала 30 градусів за Цельсієм[76]. Інший постраждалий був змушений залишатися оголеним близько 3,5 годин за дуже низьких температур.

73. Інтерв'ю з С. Н., який був затриманий у місті Берислав Херсонської області в серпні 2022 року.
74. Інтерв'ю з А. Т., якого тримали під вартою в місті Балаклія Харківської області з серпня до вересня 2022 року.
75. Інтерв'ю з І. Т., якого тримали в селі Оленівка Донецької області з березня до червня 2022 року.
76. Інтерв'ю з С. Н., який був затриманий у місті Берислав Херсонської області в серпні 2022 року.

Відсутність доступу до достатньої кількості їжі та питної води. Багато постраждалих повідомляють, що їх позбавляли їжі на періоди від трьох до семи днів. У ті дні, коли їх годували, затримані отримували лише одну або дві невеликі порції їжі, яку вони описують як ледь їстівну; іноді їжу подавали в брудному посуді. У виправній колонії № 120 в Оленівці Донецької області постраждалим давали на прийом їжі лише півтори хвилини. Постраждалі мали обмежений доступ до питної води або взагалі не мали його, іноді вдаючись до споживання неочищеної, непитної води з джерел у поганому стані або з річок. Один з потерпілих, якого утримували в будівлі школи в селі Біляївка на Херсонщині, повідомив, що деякі цивільні затримані пили власну сечу, бо їм не давали достатньо води[77].

Антисанітарні умови. Майже в усіх задокументованих випадках постраждалі не мали предметів першої необхідності, таких як постільна білизна, санітарно-гігієнічні засоби (зокрема для жіночої інтимної гігієни), рушники та чистий одяг. Миття в душі було недоступним протягом усього періоду тримання під вартою, до кількох місяців. У виправній колонії № 120 в Оленівці затриманих, які просили прийняти душ, змушували бігати, а після душу їх били електрошокером[78].

Відсутність доступу або обмежений доступ до туалетів. Майже у всіх випадках постраждалим дозволяли користуватися туалетом лише один або два рази на день протягом обмеженого часу, або ж вони були змушені справляти природні потреби в камері у пластикову пляшку, без можливості усамітнитися.

Відсутність належного доступу до медичної допомоги. У наданні медичної та психологічної допомоги постійно відмовляли в усіх задокументованих місцях позбавлення волі, зокрема після жорстокого побиття та інших форм катувань. Затриманим у критичному стані здоров'я або відмовляли в медичній допомозі, або відпускали, ймовірно через те, що російські військові не бажали мати справу з трупами, якщо людина помре під час тримання під вартою.

Позбавлення нормальної сенсорної стимуляції та сенсорне перевантаження

Декількох постраждалих утримували в камері без світла протягом періодів від шести днів до одного місяця. Одного постраждалого утримували в умовах чергування повної темряви та яскравого світла, яке залишали увімкненим на ніч, щоб не дати йому заснути[79]. В іншому випадку під час допитів в очі затриманих спрямовували лампу, що випромінювала яскраве пульсаційне світло.

Тривале застосування засобів зв'язування та катування положенням тіла

Також задокументовані випадки, коли постраждалих утримували у незручних позах годинами, зокрема протягом ночі. Це «поза ластівки», коли руки постраждалих сковували наручниками за спиною[80], приковували наручниками до 24-кілограмової гирі, підвішували за ноги, змушували присідати або ставили рачки, змушували спати стоячи, прив'язували на ніч до холодної батареї за низьких температур, щоб не дати можливості поворухнутися або зігрітися, а також міцно зв'язували або надовго надягали наручники на руки. Для знерухомлення постраждалих під час тримання під вартою використовували наручники, мотузки та пластикові стяжки.

Серед інших поширених методів фізичного катування — катування водою (вливання води в рот через ганчірку), тримання постраждалих у ящиках площею один квадратний метр зі зв'язаними руками[81], нанесення ножових поранень і відсікання мочки вуха сокирою.

77. Інтерв'ю з В. Ф., якого тримали в селі Біляївка Херсонської області з квітня до червня 2022 року.
78. Інтерв'ю з І. Т., якого тримали в селі Оленівка Донецької області з березня до червня 2022 року.
79. Інтерв'ю з А. Л., якого тримали під вартою в м. Балаклія Харківської області з червня до липня 2022 року.
80. Інтерв'ю з О. Г., якого тримали під вартою в місті Ізюм Харківської області з серпня до вересня 2022 року.
81. Інтерв'ю з С. П., який був затриманий у селі Копилів Київської області в березні 2022 року.

Показовий випадок: колишній співробітник цивільної поліції з Херсона, Південь України[82]

‘Після затримання нас відвезли до ізолятора тимчасового тримання в Херсоні. Російські військові пропонували мені співпрацювати з ними. Я відмовився. Після того, як мене протримали тиждень, змусили пройти поліграф. ***Мене запитували, чи брав я участь у мітингах проти російськомовних, чи погрожував я російським громадянам, де знаходиться зброя і техніка української армії. Я чесно відповів, що не знаю.***

Того ж дня мене забрали на допит. На початку допиту один з військовослужбовців погрожував мене вбити, і я зрозумів, що вони здатні це зробити. Вони накрили мені голову моєю футболкою і посадили на стілець, надівши наручники за спиною. ***Утримуючи мене в такому положенні, один з них вдарив мене електрошокером, а інший почав бити кулаками по торсу та голові. Потім вони кинули мене на підлогу і продовжили побиття, б’ючи мене по голові та використовуючи електрошокер по колінах і ступнях.*** *Коли я лежав на спині, наручники позаду мене сильно давили мені на зап’ястя.*

Російських військових не влаштовувало, що я не знаю відповідей на їхні запитання. Поверх футболки мені на обличчя накинули якусь ганчірку і почали заливати воду в рот. Я втратив свідомість. *Вони привели мене до тями і продовжили ставити запитання. Вони застосували електрошокер до моїх колін і ніг, одночасно заливаючи мені в рот воду.* ***Вони також погрожували привести мою партнерку, яку утримували в тому ж місці, і змусити її дивитися, як мене ґвалтують гумовою палицею.***

Мене знудило і я знову втратив свідомість. Мене знову привели до тями і кажуть: “Ти думаєш, що це все? Відпочинемо і продовжимо”. *Я бачив спалах камери крізь футболку, яка була на моєму обличчі. Думаю, вони знімали все це на мобільний телефон. Після допиту мене підняли під руки і повели в камеру.* ***Один з охоронців сказав мені: “Чому ти не хочеш з нами співпрацювати? Ти вірний Україні — ти що, нацист?’***

Психологічні тортури та жорстоке поводження

Свідчення вказують на те, що поряд із фізичними тортурами російські силовики часто вчиняли дії, що принижують гідність, та застосовували інші форми психологічного насильства. У деяких випадках така тактика завдавала постраждалим сильних душевних страждань і мала тривалий вплив на їхнє психічне здоров’я. У таких випадках психологічне насильство саме по собі досягає порогу катувань. В інших випадках воно сукупно з фізичними тортурами досягає порогу катування.

82. Інтерв’ю з С. Г., якого тримали під вартою в Херсоні з серпня до вересня 2022 року.

Тримання під вартою без зв’язку з зовнішнім світом

У всіх задокументованих випадках постраждалих утримували без зв’язку з зовнішнім світом від кількох днів до кількох місяців. Навіть у тих випадках, коли російська влада підтверджувала затримання постраждалих їхнім родичам, адвокатам або МКЧХ, вона продовжувала відмовляти самим затриманим у будь-яких контактах із зовнішнім світом. Це включало відмову в доступі до юридичного представництва, перешкоджання будь-якому спілкуванню з родичами, включно з листами, зустрічами та телефонними дзвінками, а також відмову приймати посилки з одягом, продуктами харчування та медикаментами. У переважній більшості випадків російська влада не інформувала МКЧХ про затримання, а навіть тоді, коли інформувала, забороняла візити представників МКЧХ та інших міжнародних гуманітарних і правозахисних організацій, а також українських дипломатичних установ.

Постраждалі повідомляють, що під час утримання їх без зв’язку з зовнішнім світом російські військові постійно говорили їм, що Росія повністю окупувала Україну або що українська влада та їхні родичі не докладають жодних зусиль для звільнення затриманих. Деякі звільнені не змогли з’ясувати долю своїх родичів, які на момент затримання перебували поблизу зони бойових дій. Вони повідомили, що це стало причиною їхніх найсильніших душевних страждань під час перебування в ув’язненні. Фактично, це спричинило дві спроби самогубства однієї затриманої жінки[83].

Поведінковий примус і примушування постраждалих бути свідками катувань або звірств, застосованих до інших

Серед задокументованих випадків у двадцяти місцях позбавлення волі в шести областях є випадки, коли постраждалих примушували записувати відео для акаунтів окупантів у соціальних мережах після побиття, записувати та публікувати відео, в яких люди заявляли про свою лояльність до Росії та російського президента, а також змушували стрибати годинами після побиття, вигукувати образливі для них гасла, вихваляти російських політичних і військових командирів, випорожнюватися на українську військову форму та брати участь у тортурах, зокрема бити електричним струмом інших утримуваних. У деяких випадках жорстокі тортури застосовували для того, щоб змусити постраждалих надати російським військовим інформацію про знайомих і членів сім’ї, знаючи, що це поставить їх під загрозу затримання, незаконного утримання під вартою і катувань[84].

Багато з тих, хто пережив катування, повідомляли, що часті або цілодобові крики інших ув’язнених, яких катували, завдавали їм сильних душевних страждань, часто призводили до сліз і безсоння[85]. Для декого глибокий стрес, спричинений цими криками, посилювався звуком електрошокерів або криками постраждалих, коли окупанти погрожували вчинити над ними сексуальне насильство. Один затриманий, якого тримали в Херсонському ізоляторі тимчасового тримання, розповів, як він і його товариші чули, що молодий чоловік у сусідній камері неконтрольовано випорожнювався від шоку, коли російські солдати намагалися понівечити його статеві органи[86].

Приниження та словесні образи, погрози вбивством, заподіянням шкоди родині, подальшими катуваннями, ув’язненням, а також імітації страти

Постраждалим регулярно погрожували, зокрема вбивством їх та інших затриманих, каліцтвом, тортурами над їхніми дітьми та іншими родичами[87], погрожували привести родичів постраждалого і змусити їх бути присутніми при катуванні, залякували тривалим ув’язненням,

83. Інтерв’ю з В. А., якого затримали у селі Старий Биків Чернігівської області в Україні, а потім примусово перевезли до міста Курськ у Росії.
84. Інтерв’ю з М. М., якого затримали у Херсоні в березні 2022 року.
85. Інтерв’ю з О. З., якого тримали під вартою в Бердянську Запорізької області з червня до серпня 2022 року.
86. Інтерв’ю з М. М., який був затриманий у Херсоні в березні 2022 року.
86. Інтерв’ю з В. М., який перебував у кількох місцях позбавлення волі в Херсонській області з березня до квітня 2022 року.

а також примусовим вивезенням до Росії для подальшого ув'язнення і катувань. Враховуючи вразливий стан після тривалих жорстоких катувань та очевидну безкарність виконавців, постраждалі зазвичай сприймали ці погрози як реальні.

Постраждалі повідомляють про часті випадки зловживання алкоголем і психотропними речовинами серед російських військовослужбовців. У поєднанні з очевидною відсутністю військової дисципліни, низьким моральним духом і свавіллям російських військових це мало залякувальний вплив на місцеве населення. Багато з тих, хто пережив затримання, повідомляють, що це змусило їх сприймати всі прямі чи непрямі погрози з боку російських військових як реальні, що посилило їхній психологічний дистрес.

Також була поширеною практикою імітація розстрілу, під час якої російські військовослужбовці робили один або кілька пострілів біля голови постраждалого, засовували дуло пістолета до рота і змушували копати собі могилу.

Майже в усіх задокументованих випадках постраждалі зазнавали численних словесних образ із використанням ненормативної лексики. Ці образи іноді ґрунтувалися на етнічній або політичній приналежності постраждалих. Деяких постраждалих звинувачували в нацизмі, підтримці «українського нацистського уряду» та «геноциді» населення так званих ЛНР/ДНР. Ці коментарі стосуються операцій української армії з 2014 року, спрямованих на відновлення територіальної цілісності України через бойові дії з контрольованими Росією військами.

Показовий випадок: 51-річний приватний підприємець з міста Балаклія, Харківська область, Схід України[88]

'Мене утримували в Балаклійському міському відділенні поліції. Російські військові називали мене нацистом і терористом. Відразу після початку допиту ***мені надягли на пальці дроти та увімкнули електричний струм цього апарату [військовий польовий телефон ТА-57]. Потім мене били пластиковою трубою так сильно, що я кричав. Все це тривало близько півтори години.***

Наступного дня мене знову привели на допит. Цього разу мішок з голови не знімали. ***Він був дуже щільним, і мені було важко дихати. Вони одразу почали бити мене руками, ногами та кийками. Вони під'єднали дроти до мого тіла і увімкнули струм. Мене прив'язали до стільця. Вони також почали стріляти з рушниці поруч зі мною. Вони погрожували прострелити мені колінну чашечку, відрізати вуха і пальці, вирвати нігті і зґвалтувати мене кийком.*** *Вони засунули мені в рот пістолет і били мене автоматом.* ***Мене били близько двох годин. Я кілька разів втрачав свідомість. Мене обливали водою, щоб привести до тями.***

Після другого допиту все моє тіло було синім від побоїв. Коли я знову опинився в камері, один із солдатів зайшов і ***вдарив мене ногою по ребрах, зламавши їх.***

Через тиждень мене знову допитували. ***Російські солдати змушували мене стрибати і кричати: "Хто не скаче, той москаль"[89] і "Слава Україні", при цьому били мене електричним струмом. Вони також змушували мене гавкати та кукурікати. Все це вони знімали на мобільні телефони і сміялися.*** *Через побої я не міг нормально стрибати, тому вони ввімкнули електричний струм. Коли я почав падати від ударів струмом, вони сказали, що будуть бити мене сильніше, якщо я впаду.'*

88. Інтерв'ю з А. Т., якого тримали під вартою в місті Балаклія Харківської області з серпня до вересня 2022 року.
89. Гасло «Хто не скаче, той москаль» під час Революції Гідності в Україні 2013–2014 років (також відомої як «Євромайдан») лунало для висміювання росіян. Однією з вимог протестувальників була інтеграція в ЄС.

1.5. Наслідки катувань: зламані долі

Ті, хто пережив катування, продовжують боротися з довготривалими наслідками, так само, як і їхні родичі. Навіть через понад півтора року після катувань постраждалі та непрямі постраждалі й далі потерпають від фізичних і психічних захворювань, а також фінансових труднощів, пов'язаних із непрацездатністю та високою вартістю лікування. Постраждалі від катувань та інших форм жорстокого поводження не отримали адекватних комплексних програм реабілітації ні під час російської окупації, ні після відновлення контролю над цими територіями з боку українського уряду. Багато постраждалих досі не мають доступу до базового лікування та реабілітації через неналежний стан інфраструктури охорони здоров'я, особливо на територіях, звільнених після окупації або поблизу активних бойових дій.

Широкомасштабне, систематичне застосування тортур проти цивільних осіб підконтрольними Росії силами[90] має серйозні дискримінаційні наслідки не лише для постраждалих, їхніх родичів та місцевих громад, а й для всього суспільства через сукупний ефект.

Наслідки для фізичного здоров'я. У результаті катувань, жорстокого поводження та суворих умов утримання під вартою постраждалі зазнали тяжких травм, зокрема тупих травм, забійних ран, відкритих ран, черепно-мозкових травм, переломів, вивихів, внутрішніх кровотеч, пошкоджень органів, опіків, пошкоджень нервів, пневмонії, асфіксії (зокрема позиційної), різкої втрати ваги (від 10 до 36 кг), сенсорних і рухових розладів, а також інсульту. Багато з тих, хто пережив катування, відчували такі симптоми, як блювота з кров'ю, знерухомлення, втрата апетиту або труднощі з прийомом їжі, втрата свідомості й прикутість до ліжка протягом декількох тижнів після катувань.

Психологічні травми, яких зазнавали родичі постраждалих під час тримання під вартою без зв'язку з зовнішнім світом та катування їхніх близьких, серйозно погіршували їхнє фізичне здоров'я, сприяли виникненню таких недуг, як серцеві хвороби, високий кров'яний тиск та неврологічні захворювання. Вони часто загострювали вже наявні хронічні захворювання, погіршуючи загальний стан здоров'я родичів постраждалих.

Наслідки для психічного здоров'я. Більшість постраждалих та їхніх родичів досі борються з глибокими психологічними травмами, спричиненим порушеннями прав людини, яких вони зазнали. Багато з них розплакалися, розповідаючи про свій досвід під час інтерв'ю для цього звіту. Один із постраждалих повідомив про галюцинації внаслідок пережитих катувань і жорстоких умов тримання під вартою[91]. Постраждалі відчувають низку психологічних симптомів, включно з нічними кошмарами, нав'язливими спогадами про травму. Вони також повідомляють, що відчувають негативні емоції: провину, страх і сором, а також мають негативні переконання щодо себе і світу. У багатьох постраждалих перебільшений рефлекс переляку, порушений режим сну, що супроводжується криками та частими прокиданнями вночі. Вони відчувають труднощі з поверненням до звичного розпорядку дня. Деякі з них мінімізували свою соціальну взаємодію і віддалилися від оточення, інші звернулися до алкоголю як до механізму подолання труднощів. У багатьох постраждалих від катувань діагностували посттравматичний стресовий розлад, великий депресивний розлад, змішаний тривожно-депресивний розлад та інші психічні захворювання. Психіатри, до яких зверталися деякі з них, стверджують, що наслідки психічної травми можуть залишитися назавжди[92].

90. Широке застосування тортур російськими військовими в Україні виглядає навмисним: Експерт ООН: https://www.ohchr.org/en/press-releases/2023/06/widespread-use-torture-russian-military-ukraine-appears-deliberate-un-expert, УВКПЛ, 15 червня 2023 року.
91. Інтерв'ю з М. С., якого тримали в кількох місцях несвободи в Харківській області з лютого до березня 2022 року.
92. Анонімне інтерв'ю (код ІК-КНЕ-33).

Оскільки катування та інші види жорстокого поводження на окупованих Росією територіях поширені, місцеве населення гостро усвідомлює, що будь-хто може бути заарештований, затриманий і підданий катуванням через відсутність підтримки російського вторгнення та/або через лояльність до України. Так що навіть ті, хто не зазнав насильства з боку підконтрольних Росії сил, мають глибокі страхи і почуваються в небезпеці. Цей тип всепроникного страху посилює колективну психологічну травму, яку переживають громади на окупованих територіях.

Економічні наслідки. Багато з тих, хто пережив катування, тривалий час залишаються непрацездатними, що призводить до втрати роботи та значного фінансового навантаження через витрати на лікування та реабілітацію. Поширеність катувань, незаконного позбавлення волі та пов’язаних з ними злочинів згубно впливає як на окремі домогосподарства, так і на цілі громади, а також на економіку. Сім’ї втрачають годувальників, а місцеві підприємства зазнають скорочення робочої сили. Така втрата продуктивності загострює економічні проблеми і на рівні домогосподарств, і на рівні громад.

II.

Контекстуальний та патерн-аналіз катувань цивільного населення: спланована політика серйозних порушень прав людини

Патерн-аналіз задокументованих випадків показує, що катування цивільного населення в Харківській, Херсонській, Запорізькій, Донецькій, Київській та Чернігівській областях є більш значним, ніж серія поодиноких інцидентів. Фактично, вони підкреслюють, що катування вчинялися систематично, в контексті інших серйозних порушень прав людини та гуманітарного права, таких як насильницькі зникнення, позасудові вбивства, свавільні затримання та відмова у праві на справедливий суд.

Контекстуальний аналіз демонструє, що ланцюжок подій від арешту постраждалих до їхнього звільнення або смерті від катувань у переважній більшості задокументованих випадків разюче схожий. Це свідчить про те, що російські сили на всіх територіях дотримувалися спільного плану нападу: плану, спрямованого проти широкої групи цивільного населення, об’єднаної на основі уявних політичних поглядів.

Реалізація цього плану варіювалася залежно від регіону. На це вплинуло кілька факторів, зокрема тривалість окупації, яка суттєво відбилася на спроможності російських військових розгорнути систему військово-цивільних територіальних адміністрацій та створити необхідну інфраструктуру для ідентифікації та затримання членів переслідуваної групи.

Ідентифікація

Російські військові та спецслужби провели широкий, скоординований комплекс систематизованих заходів, спрямованих на виявлення цивільних, які відкрито чи приховано виступали проти російського вторгнення та російської політичної ідеології, що заперечує право українського народу на геополітичну, мовну та культурну незалежність від Росії[93]. Це такі заходи:

- Проведення рейдів у житлових будинках, включно з обшуками приватних територій, перевіркою документів, що посвідчують особу, та електронних пристроїв, доступом до фото- та відеофайлів, переглядом контенту з соціальних мереж і додатків для обміну повідомленнями, а також відстеження банківських транзакцій.
- Створення та управління мережею фільтраційних пунктів[94], включно з мережею взаємопов'язаних, добре організованих блокпостів і місць тримання під вартою. Пункти фільтрації використовували для перевірки транспортних засобів, особистих речей, документів, що посвідчують особу, та електронних пристроїв. Цивільних допитували, збирали їхні біометричні дані та примушували до особистого огляду, включно з обшуками із примусовим оголенням.
- Отримання інформації за допомогою допиту із застосуванням тортур, включно з примусом постраждалих до збору додаткової інформації та доносів на інших людей.
- Спонукання місцевих жителів доносити на членів переслідуваної групи російським військам.
- Прослуховування мобільних телефонів місцевих мешканців[95], моніторинг соціальних мереж і чатів у месенджерах[96].
- Незаконний доступ до баз даних органів державної влади та місцевого самоврядування, а також до баз даних освітніх, медичних, адміністративних установ тощо[97].

Арешт, затримання та допит

Після виявлення цивільні зазнавали свавільних арештів і затримань, тримання під вартою без зв'язку з зовнішнім світом і насильницьких зникнень. Станом на 14 червня 2024 року, МІПЛ зафіксувала щонайменше **1763** підтверджені випадки насильницьких зникнень та свавільних затримань цивільних осіб на територіях, підконтрольних Російській Федерації. Окремі показники щодо насильницьких зникнень та свавільних затримань наразі недоступні. Станом на цю ж дату МІПЛ ідентифікувала щонайменше **58** місць централізованого тримання цивільних осіб на окупованих Росією територіях України, **32** — на окупованих територіях України, які згодом були звільнені українською армією, **41** — у Росії та одне — у Білорусі, які були задокументовані на мапі[98]. Ймовірно, реальна кількість затриманих цивільних значно більша.

Мапа місць утримання

93. «Путін затверджує нову зовнішньополітичну доктрину, засновану на ідеологічній концепції "русского міра"». Доктрина виправдовує агресію або політичне втручання у внутрішні справи пострадянських держав для захисту задекларованих геополітичних інтересів Росії в регіоні Східної Європи та Центральної Азії. Доктрина також декларує, що російська мова і культура повинні домінувати в цих країнах, і заперечує право цих держав та їхнього населення на власний культурний, мовний або геополітичний вибір: https://www.reuters.com/world/putin-approves-new-foreign-policy-doctrine-based-russian-world-2022-09-05/, Reuters, 5 вересня 2022 року.
94. «Фільтрація» як серія воєнних злочинів Росії. Від збору персональних даних до тортур: https://mipl.org.ua/wp-content/uploads/2022/07/OSCE_Filtration_eng_web.pdf, МІПЛ, 2022.
95. Інтерв'ю з А. Т., якого тримали під вартою в місті Балаклія Харківської області з серпня до вересня 2022 року
96. Насильницькі зникнення на нещодавно окупованих територіях та використання нових технологій: https://www.ohchr.org/sites/default/files/documents/issues/disappearances/cfi/newtechnologies/submissions/cso/wgeid-submission-human-rights-centre-zmina.pdf,ZMINA,2022.
97. Захист персональних даних у воєнний час: https://umdpl.info/wp-content/uploads/2023/11/Protection-of-personal-data-during-wartime.pdf, Freerights Association, 2023.
98. Мапа місць утримання цивільних заручників: https://www.google.com/maps/d/u/0/viewer?ll=52.748087757817444%2C28.434864409765552&z=7&mid=1JQXOJBFgbBFkQl4ZKeKmeYC7RZoBv44, МІПЛ, 2022.

RUSSIA
Kostroma
oslavl
Ivanovo
Tver
MOSCOW
Smolensk
Kaluga
Oka
MINSK
BELARUS
yansk
Oryol
Lipetsk
Tambov
KYIV
Voronezh
Don
UKRAINE
Dnieper
Volgograd
Cherepovets
Shakhty
Tsimlyanskoye Res.
Taganrog
Rostov-on-Don
Astrakhan
Sea of Azov
Krasnodar
Stavropol
Novorossiysk
Sochi
BLACK SEA
GEORGIA
CASPIAN SEA
ANKARA
TURKEY
1
2
3
4
5
6
7
8
9
10
11
12
13
14
15
16
17
18
19
20
21
22
23
24
25
26
27
28
29
30
31
32
33
34
35
36
37
38
39
40
41
42
43

Місця утримання цивільних затриманих поза Україною

1. Фільтраційний пункт Наровля, Білорусь
2. Виправний центр № 1, Анохово, Смоленська обл., Росія, 215503
3. СІЗО № 2, вул. Дмитрова Гора, 9, Вязьма, Смоленська обл., Росія, 215000
4. Слідчий ізолятор № 2, пл. Красна, 9, Новозибков, Брянська обл., Росія, 243020
5. Колонія-поселення № 3, Сураж, Брянська обл., Росія, 243500
6. Слідчий ізолятор № 1, вул. Радянська, 2А, Брянськ, Брянськая обл., Росія, 241050
7. СІЗО № 1, вул. Пирогова, 1, Курськ, Курська обл., Росія, 305016
8. Наметове містечко для військовополонених та цивільних українців, Глушково, Курська обл., Росія, 307450
9. Виправна колонія № 11, Мала Локня, Курська обл., Росія, 307835
10. СІЗО № 2, вул. Леніна, 7, Старий Оскол, Бєлгородська обл., Росія, 309514
11. Виправна колонія № 4, вул. Привокзальна, 2, Алексєєвка, Бєлгородська обл., Росія, 309850
12. Шебекіно, Бєлгородська область, Росія, 309291
13. Виправна колонія № 7, вул. Тімірязєва, 3, Валуйки, Бєлгородська обл., Росія, 309996
14. Жіноча виправна колонія № 9, м/р Раздольє, м. Валуйки, Бєлгородська область, Росія, 309992
15. Виправна колонія № 1, вул. Індустріальна, 10, Семілуки, Воронезька обл., Росія, 396901
16. СІЗО № 1, вул. Желябова, 56, Воронеж, Воронезька обл., Росія, 394030
17. СІЗО № 2, вул. Радянська, 39, Борисоглібськ, Воронезька обл., Росія, 397160
18. Виправна колонія № 9, вул. 40-річчя Жовтня, 9, Борисоглібськ, Воронезька обл., Росія, 397160
19. СІЗО № 2, вул. 1-а Робоча, 38, Камишин, Волгоградська обл., Росія, 403873
20. Виправна колонія № 19, вул. Орджонікідзе, 99, Суровікіно, Волгоградська обл., Росія, 404412
21. ФКУ Виправна колонія-12 УФСІН Росії по Волградській області, вул. Александрова, 86, Волжський, Волгоградска обл., Росія, 404117
22. Чоловіча виправна колонія загального режиму № 12, вул. Морська, 94, Каменськ-Шахтинський, Ростовська обл., Росія, 347803
23. Виправна колонія 1, вул. Центральна, 22, х. Трудовий, м. Звєрєво, Ростовська обл., 346319
24. Слідчий ізолятор № 2, вул. Леніна, 175, Таганрог, Ростовська обл., Росія, 347910
25. СІЗО № 1, пл. Воровського, 6, Ставрополь, Ставропольський край, Росія, 355002
26. Тюрма Т-2, вул. Декабристів, Єнісейськ, Красноярський край, Росія, 663185
27. Тюрма, вул. Горького, 114, Мінусинськ, Красноярський край, Росія, 662606
28. СІЗО № 1, вул. Баррікад, 63, Іркутськ, Іркутська обл., Росія, 664001
29. СІЗО № 2, вул. Красна, 29, Кашин, Тверська обл., Росія, 171640
30. СІЗО Лефортово, вул. Лефортовський Вал, буд. 5, Москва, Росія, 111250
31. Багатофункціональний міграційний центр, Варшавське шосе, 64-й кілометр, домовласність 1, с. Сахарово, Московска обл., Росія, 142161
32. СІЗО № 2, Кінешма, Івановська область, Росія, 155815
33. Колонія Пакіно, Владимирська обл., Росія, 601960
34. СІЗО № 1, вул. 9 Січня, 5А, Владимир, Владимирська обл., Росія, 600021
35. Виправна колонія № 6, вул. Первомайська, 261А, Мелехово, Владимирська обл., Росія, 601967
36. Виправна колонія № 5, Шахтарський, Тульська обл., Росія, 301626
37. Колонія № 1, мкр. Комсомольский, пр-д Димитрова, 1, Донський, Тульска обл., Росія, 301780
38. СІЗО №1 Первомайський пр., 27-б, Рязань, Рязанська область, Росія, 390013
39. Колонія № 2, вул. Красна, 1, Ряжськ, Рязанська обл., Росія, 391964
40. Тюрма, вул. Північна, 1, Верхньоуральськ, Челябінська обл., Росія, 457670
41. Тюрма, вул. Уральська, 17, Балашов, Саратовська обл., Росія, 412315
42. ФКУ ІК-23 УФСІН Росіх по Саратовскій області, вул. Зелена, 20А, пос. Каменське, Саратовска обл., Росія, 410003
43. ФКУ СІЗО-1 УФСІН Росії по Хабаровскому краю 680038, Хабаровський край, м. Хабаровск, вул. Знаменщикова, 6

Kursk
Belgorod
Voronezh
KYIV
UKRAINE
Dnieper
Shakhty
Taganrog
Rostov-on-Don
Sea of Azov
BLACK SEA
1
2
3
4
5
6
7
8
9
10
11
12
13
14
15
16
17
18
19
20
21
22
23
24
25
26
27
28
29
30
31
32
33
34
35
36
37
38
39
40
41
42
43
44
45
46
47
48
49
50
51
52
53
54
55
56

Місця утримання цивільних затриманих на окупованих територіях України

1. СІЗО, 23 лінія, 4, Луганськ, Луганська обл., Україна, 91000
2. Облаштована колонія, Первомайськ, Луганська обл., Україна, 93200
3. Суходільська виправна колонія № 36, вул. Карпинського, 46, Суходільськ, Луганська обл., Україна, 94420
4. Свердловська виправна колонія № 38, Вальянівське, Луганська обл., Україна, 94835
5. Макіївська гімназія Красноріченської селищної ради Сватівського району Луганської області, буд.1, вул.Шкільна, с.Макіївка Луганської області
6. Калінінська виправна колонія, Горлівка, Донецька обл., Україна, 83000
7. Макіївська виправна колонія № 32, вул. Кірова, 141, Макіївка, Донецька обл., Україна, 86100
8. Західна виправна колонія № 97, вул. Тореза, 62, Донецьк, Донецька обл., Україна, 83000
9. Центральна районна лікарня, вул. Кірова, 178, Донецьк, Донецька обл., Україна, 83000
10. В'язниця "Ізоляція", вул. Світлого Шляху, 3, Донецьк, Донецька обл., Україна, 83000
11. Лікарня № 15, вулиця Джерельна, 1, Донецьк, Донецька область, Україна, 83000
12. СІЗО № 5, вул. Кобозєва, Донецьк, Донецька обл., Україна, 83086,
13. Сніжнянська виправна колонія, № 127, Сніжне, Донецька обл., Україна, 86500
14. Виправна колонія № 120 Оленівка, Молодіжне, Донецька обл., Україна, 85710
15. Старобешеве, Донецька обл., Україна, 87201
16. Фільтраційний табір, Сартана, Донецька обл., Україна, 87592
17. Приазовська виправна колонія, пров. Уральський, 61, Маріуполь, Донецька обл., Україна, 87500
18. Слідчий ізолятор, вул. Каменська, 52, Маріуполь, Донецька обл., Україна, 87500
19. Кальміуський відділ м. Маріуполя Державної міграційної служби України вул. Контрольна 54, Маруіполь, Донецька обл., Україна
20. СІЗО Новоазовська, Новоазовськ, Донецька обл., Україна, 87600
21. Фільтраційний табір, Мангуш, Донецька обл., Україна, 87400
22. Комендатура, с. Розівка, Запорізька обл., Україна, 70300
23. Токмацьке відділення поліції Пологівського відділу поліції, вул. Центральна, 43, Токмак, Запорізька обл., Україна, 71700
24. Відділення поліції, вул. Чернишевського, 26, Мелітополь, Запорізька обл., Україна, 72300
25. Мелітопольський МВ УМВС України, вул. Чернишевського, 37, Мелітополь, Запорізька обл., Україна, 72300
26. Бердянський міський військовий комісаріат, вул. Університетська, 29, Бердянськ, Запорізька обл., Україна, 71100
27. Приморська виправна колонія № 145 (колишня Бердянська виправна колонія № 77), вул. Промислова, 1, Бердянськ, Запорізька обл, Україна, 71100
28. Бердянський районний відділ поліції, вул. Грецька, 3, Бердянськ, Запорізька обл., Україна, 71100
29. Енергодарський відділ поліції проспект Будівельників, 17, Енергодар, Запорізька область, Україна, 71500
30. Відділок поліції, проспект 9-го Травня, 1, Кам'янка-Дніпровська, Запорізька область, 71300
31. Дніпрорудненське відділення поліції, вулиця Героїв праці, 1, Дніпрорудне, Запорізька область, 71630
32. Новокаховський відділ поліції, пр. Дніпровський, 24, Нова Каховка, Херсонська обл., Україна, 74900
33. Каховський відділ поліції, вул. Мелітопольська, 153, Каховка, Херсонська обл., Україна, 74800
34. Новокаховський міський відділ ДМС, Нова Каховка, Херсонська обл., Україна, 74900
35. Управління Північно-Кримського каналу, Таврійськ, Херсонська обл., Україна, 74988

- **36.** Чаплинський РВ УМВС України в Херсонській області, вул. Грушевського, 46, Чаплинка, Херсонська обл., Україна, 75200
- **37.** Новотроїцьке відділення поліції, вул. Банкова, Новотроїцьке, Херсонська обл., Україна, 75301
- **38.** Каланчацьке відділення поліції, вул. 8 Березня, 20, Каланчак, Херсонська обл., Україна, 75800
- **39.** Готель «Орхідея», пр. Миру, 93, Генічеськ, Херсонська обл., Україна, 75500
- **40.** Вище професійне училище № 17, вул. Паризької комуни, 88, Генічеськ, Херсонська обл., Україна, 75500
- **41.** Дитячий табір «Слава», вул. Поповича, 1, Скадовськ, Херсонська область, Україна, 75701
- **42.** Скадовське відділення поліції, вул. Незалежності, 82, Скадовськ, Херсонська обл., Україна, 75701
- **43.** Ізолятор тимчасового тримання вул. Горького, 25, Гола Пристань, Херсонська область, Україна, 75601
- **44.** Ізолятор тимчасового тримання вул. Пролетарська, 33, Олешки, Херсонська область, Україна, 75100
- **45.** Неофіціене СІЗО, вул. Тараса Шевченка, 66, Чонгар, Херсонська область, 75570
- **46.** Олешківське відділення поліції, вулиця Пролетарська, 38, Олешки, Херсонська область, 75100
- **47.** Школа №1 Любимівка, Херсонська область, 74822
- **48.** Рибальченський ліцей Чулаківської сільської ради Скадовського району Херсонської області, вулиця Степова, 57А, Рибальче, Херсонська область, Україна, 75621
- **49.** Поліцейський відділок, пров. Лікарняний, Верхній Рогачик, Херсонська область, Україна, 74400
- **50.** Фільтраційний пункт, Армянськ, Україна
- **51.** Будівля управління ФСБ, 46.10559, 33.69011
- **52.** Узбережжя Арабатської стрілки, с. Генгорка, поруч із пансіонатом «Роксолана»
- **53.** СІЗО № 1, Сімферополь, вул. Спера, 3, Сімферополь, Україна
- **54.** Гауптвахта військової комендатури гарнізону, вул. Бакинська, 15, Севастополь, Україна
- **55.** Державний морський університет ім. адмірала Ф. Ф. Ушакова, корпус 8/22, вул. Героїв Севастополя, 7, Севастополь, Україна
- **56.** Чорноморське вище військово-морське ордена Червоної Зірки училище ім. Павла Нахімова, табір для військовополонених на території училища, вул. Павла Дибенка, 1, Севастополь, Україна
- **57.** Технічне підземне приміщення насосної станції Північно-кримського каналу
- **58.** «СІЗО 2, Елеваторний пер, д. 4, Сімферополь АР Крим 295051, Україна

MOSCOW
Smolensk
Kaluga
Bryansk
Oryol
Kursk
BELARUS
KYIV
UKRAINE
Dnieper
Sea of Azov
BLACK SEA
1
2
3
4
5
6
7
8
9
10
11
12
13
14
15
16
17
18
19
20
21
22
23
24
25
26
27, 28, 29, 30, 31
32

Місця утримання цивільних затриманих на окупованих територіях України звільнених українською армією згодом

1. Ливарний цех біля підприємства “Вікналенд», вул. Вишнева, буд. 22-Б, Димер, Київська обл., Україна, 07330
2. Опорний загальноосвітній навчальний заклад Катюжанська загальноосвітня школа I – III ступенів, Катюжанка, Київська обл., Україна, 07313
3. Військове містечко, вул. Проскурівська, Гостомель, Київська обл., Україна, 08289
4. База «Спринетр», село Козаровичі, Київська область 50°45’36.1»N 30°20’56.5»E
5. Магазин «Обжора», вул. Свято-Покровська, 270, Гостомель, Київська область
6. Будинок біля якого було розстріляно шістьох цивільних 27 лютого 2022 року, Старий Биків, Чернігівська область, Україна 50.58994, 31.64313
7. Польовий табір у селі Грем’яч, Грем’яч, Чернігівська обл., Україна, 16020
8. Ягіднянська ЗОШ I-II ст. Ягідне, Чернігівська обл., Україна, 15562
9. Підвал школи, Вишневе,Чернігівська область, Україна, 15070 51.770433, 31.217067
10. Деревообробне підприємство Вишневе, Чернігівська область, Україна, 15070 51.769182, 31.226745
11. Vitalcenter Rehabilitation Center 135-A вул. Михайлівська, Андріївка, Чернігівська область, Україна 15554
12. Пакульське лісництво Державного підприємства «»Чернігівське лісове господарство»». Чернігівська область, Чернігіський район, Михайло-Коцюбинська селищна територіальна громада, с.Пакуль, вул. Чернігівська, 25.
13. Городнянське відділення поліції Менського району поліції Городня, Чернігівська область, Україна, 15100
14. СТО, с. Боромля, траса Н12, координати 50°36’56.7”N 34°58’01.5”E, Сумська обл. Україна 42621
15. Відділення поліції, вул. Благовіщенська, 34, Тростянець, Сумська обл., Україна, 42600
16. Залізничний вокзал, пл. 40-ї Армії, 10, Тростянець, Сумська обл., Україна, 42602
17. Балаклійський відділ поліції, Балаклія, Харківська обл., Україна, 64200
18. Кочубеївська сільська рада, вул.Менонітська, б. 80., Кочубеївка, Херсонська обл, Україна, 74012
19. Біляївський НВК, вул. Центральна, 115, Біляївка, Херсонська область, Україна, 74221
20. Бериславський Машинобудівний Завод, Берислав, Херсонська обл., Україна, 74300
21. Бериславський відділ поліції ГУНП, вул. Гоголя, 6, Берислав, Херсонська обл., Україна, 74300
22. Білозерський районний суд Херсонської області, вул. Дмитра Яворницького, 97, Білозерка, Херсонська обл., Україна, 75000
23. Херсонський апеляційний суд, вул. 295-ї Херсонської Стрілецької Дивізії, 1А, Херсон, Херсонська обл., Україна, 73000
24. Ізолятор тимчасового тримання вулиця Теплоенергетиків, 3, Херсон, Херсонська область, Україна, 73009
25. Херсонська обласна рада, пл. Свободи, 1, Херсон, Херсонська обл., Україна, 73000
26. Херсонська обласна державна адміністрація, пл. Свободи, 1, Херсон,Херсонська обл., Україна, 73003
27. Головне Управління Національної поліції в Херсонській області, вул. Лютеранська, 4, Херсон, Херсонська обл., Україна, 73000
28. Управління Служби безпеки України, вул. Лютеранська, 1, Херсон, Херсонська обл., Україна, 73000
29. Дніпровський відділ м. Херсона Державної міграційної служби України, вулиця Залаегерсег, 29, Херсон, Херсонська область, 73000
30. Херсонський слідчий ізолятор, вулиця Перекопська, 10, Херсон, Херсонська область, 73003
31. Суворовський відділ поліції Херсонського Міського Відділу УМВС України в Херсонській області вулиця Маяковського, 10, Херсон, Херсонська область, 73003
32. Районний Відділ Управління Міністерства Внутрішніх Справ Комсомольского района, вулиця Філатова, 30, Херсон, Херсонська область, 73027

У більшості верифікованих випадків російська влада не попереджала про затримання людей адвокатів або родичів постраждалих. Російські органи влади також проігнорували всі запити про долю постраждалих, зроблені українською владою, спеціальними процедурами ООН, МКЧХ та іншими відповідними організаціями. Навіть тоді, коли родичам або адвокатам вдавалося з'ясувати місцезнаходження затриманих через звільнених військовополонених, російські військові, адміністрація місць позбавлення волі, Уповноважена з прав людини та прокуратура відмовлялися підтверджувати таку інформацію.

У більшості задокументованих випадків свавільних затримань адвокати постраждалих і МКЧХ повідомляють, що жодних ордерів або рішень судів чи військових адміністрацій на адміністративний арешт чи досудове тримання під вартою в рамках кримінального провадження не видавалося. Це не стосується випадків, коли людей переводили до так званих ЛНР/ДНР та Криму. Лише декілька разів такі рішення ухвалювалися російськими військовими адміністраціями або місцевими підрозділами Міністерства внутрішніх справ Російської Федерації, створеними на окупованих територіях.

Усі постраждалі повідомляють про один або кілька допитів, під час яких до них застосовували фізичні та/або психологічні тортури, зокрема сексуальне насильство. У деяких випадках психологічне насильство, що його застосовували під час допитів, прирівнюється до жорстокого поводження, не досягаючи порогу катувань. Катування переважно застосовували під час допитів для отримання інформації про інших цивільних мешканців, які виступали проти російського вторгнення, зокрема тих, хто активно не висловлював такої думки. Ці висновки збігаються з висновками УВКПЛ про те, що щонайменше 91 % опитаних УВКПЛ людей, звільнених з місць позбавлення волі без зв'язку з зовнішнім світом, засвідчили, що зазнавали катувань та інших видів жорстокого поводження, особливо під час допитів[99]. Ці висновки підтверджують гіпотезу про те, що тортури відігравали ключову роль у російському плані нападу як інструмент перевірки місцевого населення з метою виявлення нелояльних до Росії.

Постраждалих навмисно утримували в нелюдських умовах і піддавали принизливому для гідності поводженню та іншим формам психологічного насильства протягом усього часу тримання під вартою. Багато з тих, хто вижив, повідомляють, що після їхнього затримання підконтрольні Росії сили примусово збирали у них відбитки пальців і зразки ДНК з невідомою метою.

99. Затримання цивільних в умовах збройного нападу Російської Федерації на Україну. 24 лютого 2022 – 23 травня 2023: https://www.ohchr.org/sites/default/files/2023-07/2023-06-27-Ukraine-thematic-report-detention-ENG_0.pdf, УВКПЛ, 27 червня 2023 року.

Звільнення, етапування або позасудові страти

У задокументованих випадках після одного або кількох допитів відбувався один з трьох сценаріїв.

1. **Звільнення затриманого (найпоширеніший сценарій).**

   - Коли російські військові дійшли висновку, що постраждалі не становлять загрози для військового, політичного та ідеологічного контролю Росії над окупованою територією (зокрема, коли вони отримали цю інформацію в результаті допитів); коли неможливо було отримати таку інформацію; або коли внаслідок катувань відбулося серйозне погіршення стану здоров'я постраждалих тощо.
   - Випадково, через виведення російських військових, оперативну плутанину під час ротації російських військ або під час етапування затриманих між місцями утримання під вартою.

2. **Смерть затриманого внаслідок катувань або позасудової страти.**

   - Коли постраждалі мали поганий стан здоров'я до затримання, а катування призвели до смерті.
   - Коли постраждалих сприйняли як значну загрозу російському політичному та військовому контролю.
   - Перевищення повноважень злочинцем, наприклад, коли військовий перебував під впливом наркотиків або алкоголю, або був емоційно нестабільним через певні контекстуальні обставини (наприклад, військові невдачі).

3. **Етапування затриманого до місць позбавлення волі на території Росії або на територіях, окупованих Росією до 2022 року (Крим і так звані ЛНР/ДНР), щоб:**

   - ініціювати кримінальне розслідування та подальший судовий розгляд;
   - називати цивільних затриманих «військовополоненими»;
   - використовувати ув'язнених для обміну на російських військовополонених за політичними домовленостями з українським урядом;
   - для подальшого утримання з невідомою метою без законних підстав.

Після безперервних катувань під час допитів цивільні, які погодилися співпрацювати з російськими військовими, були звільнені. Багатьох змушували написати заяву, в якій вони погоджувалися співпрацювати з Російською Федерацією і висловлювали свою непідтримку чинній українській владі, або записати відео про те, що до них не застосовували насильство. Інші постраждалі ймовірно були звільнені, коли російські військові зрозуміли, що вони не приносять користі і не становлять жодної загрози. Період їхнього тримання під вартою загалом становив від кількох днів до шести місяців.

Двох постраждалих з Київської та Чернігівської областей перевели до місць позбавлення волі в Росії невдовзі після викрадення — ймовірно, через деокупацію їхніх регіонів. У регіонах, окупованих на довший час, постраждалих від катувань зазвичай перевозили до Росії або окупованого Криму після того, як вони під тортурами «зізнавалися» в тому, що допомагали українському опору[100]. Один із потерпілих повідомив, що шістьох інших людей, яких утримували разом з ним у Балаклійському відділенні поліції Харківської області, вивезли до Росії після того, як під тортурами змусили їх «зізнатися» у передачі інформації українській армії[101]. Напрямок примусового переміщення цивільних, затриманих російськими військовими, як

100. Викраденого на Херсонщині активіста Сергія Цигіпу перевели до нового СІЗО. Його перевіряє ФСБ: https://zmina.info/news/vykradenogo-na-hersonshhyni-aktyvista-sergiya-czygipu-perevely-do-novogo-sizo-jogo-pereviryaye-fsb/, ZMINA, 7 грудня 2022 року.
101. Інтерв'ю з О. Р., який був затриманий у місті Балаклія Харківської області в червні 2022 року.

видається, визначався географічною близькістю до початкового місця тримання під вартою в Криму, так званих ЛНР/ДНР або Росії. Затриманих з південних областей України найчастіше переміщували до Криму, затриманих зі східних областей переміщували до ЛНР/ДНР, а затриманих із північних і центральних областей переміщували до Росії безпосередньо або через Білорусь.

У районах Харківської, Херсонської, Запорізької та Донецької областей, які були окуповані протягом тривалого часу і де російські військові встановили свою адміністрацію, страт цивільних здебільшого уникали, і зазвичай затриманих звільняли, якщо катування призводили до травм, небезпечних для життя. Водночас відомо про деякі страти та смерті під час тримання під вартою[102]. Один із постраждалих, якого тримали у виправній колонії № 120 в Оленівці Донецької області, став свідком того, як вивозили тіло іншого ув'язненого після того, як його забили до смерті під час допиту[103].

Численні повторювані патерни катувань і жорстокого поводження, що спостерігаються на кожному етапі страждань постраждалих, вказують на існування цілеспрямованого плану або політики нападу на цивільне населення. Окрім схожості сценаріїв, що відбуваються між арештом і звільненням постраждалих, депортацією або позасудовими стратами, ці закономірності включають визначення «цільової групи» цивільних осіб, яких піддавали свавільному затриманню і насильницькому зникненню.

Характер нападів на цивільних дещо відрізнявся в Київській та Чернігівській областях **(Центр та Північ України)**, де окупація тривала менше двох місяців, протягом яких поблизу велися активні бойові дії. Через нетривалість окупації в цих регіонах підконтрольні Росії сили не змогли створити військово-цивільні адміністрації, які б замінили місцеві органи влади, а це означає, що в цих регіонах діяли лише військові комендатури.

Ключові відмінності з іншими окупованими територіями на Півдні та Сході України такі.

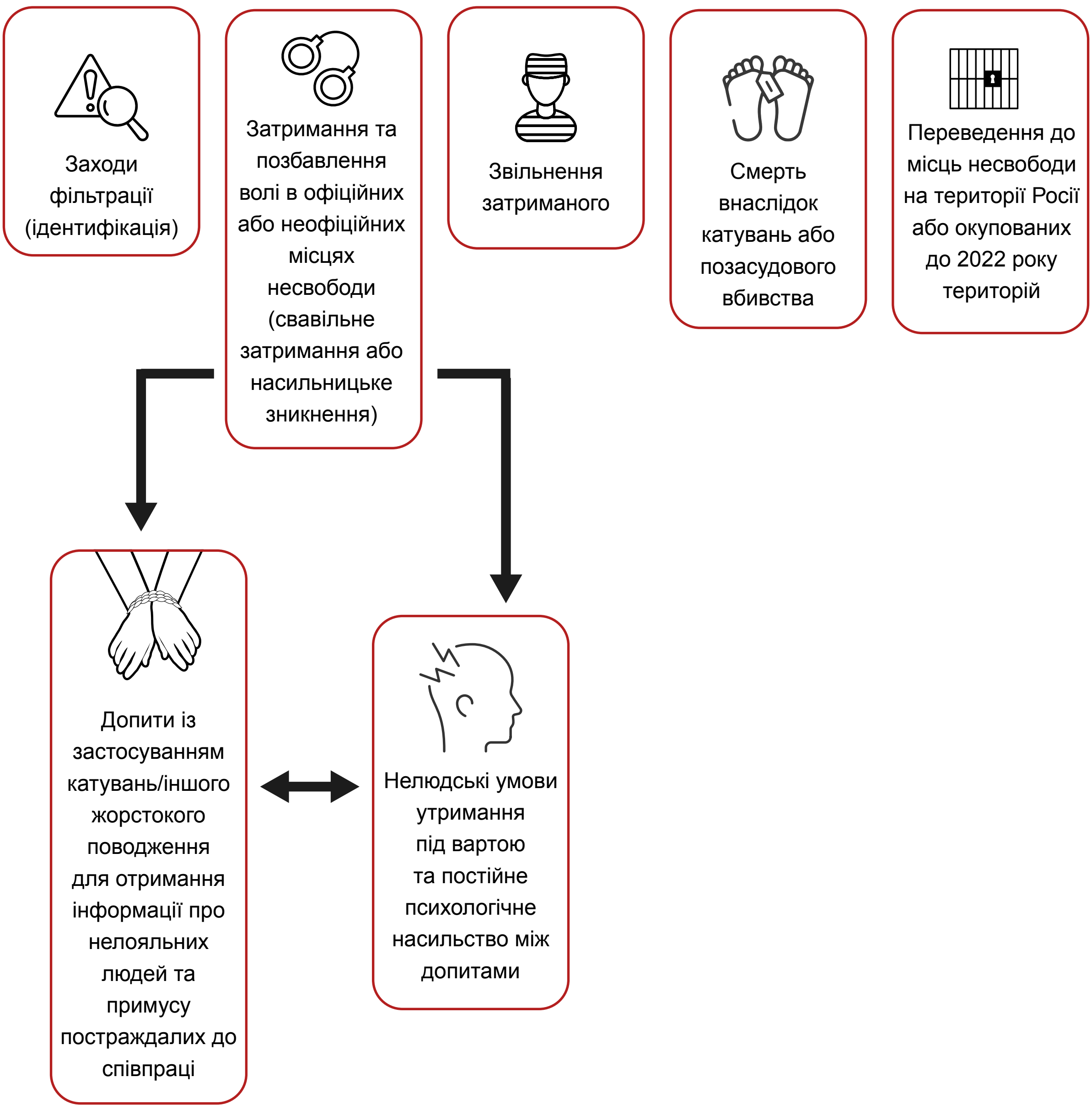
- Для виявлення людей, що їх потім затримували, використовували обмежений набір заходів, при цьому задокументовано значно менше випадків, коли російські військові цілеспрямовано вистежували конкретних людей і знали про їхнє минуле. У Київській та Чернігівській областях російські військові переважно затримували цивільних за відмову надати свій мобільний телефон або за те, що вони проживали поблизу або проходили повз район зосередження російських військових, який українська армія нещодавно обстріляла.
- Більша кількість ознак була інтерпретована як така, що свідчить про спротив цивільного населення російському вторгненню та/або про співпрацю з українською армією. Це також включало інтерпретацію нейтральної поведінки місцевих жителів як підозрілої або небезпечної і більш широкий напад на людей, які активно не підтримували вторгнення. Населення центральних і північних областей України більше сприймалося як «вороже» до російської армії, оскільки там вища частка тих, хто підтримує євроатлантичну інтеграцію та незалежність України від Росії[104].
- Почастішали випадки примусового вивезення затриманих до Росії через Білорусь через швидке виведення російських військ з цих регіонів.
- Менш розвинена мережа місць позбавлення волі для цивільних, яких часто утримували в підвалах військових комендатур, приватних або інфраструктурних об'єктах поблизу позицій російської армії.

102. Дитячого письменника Володимира Вакуленка застрелили з пістолета Макарова: https://zmina.info/news/dytyachogo-pysmennyka-volodymyra-vakulenka-zastrelyly-z-pistoleta-makarova/, ZMINA, 30 листопада 2022 року.
103. Інтерв'ю з В. Г., який перебував у кількох місцях несвободи в Донецькій області з березня до червня 2022 року.
104. Геополітичні орієнтації мешканців України. Червень 2021: https://www.kiis.com.ua/?lang=eng&cat=reports&id=1054&page=1, Київський міжнародний інститут соціології, 18 червня 2021 року.

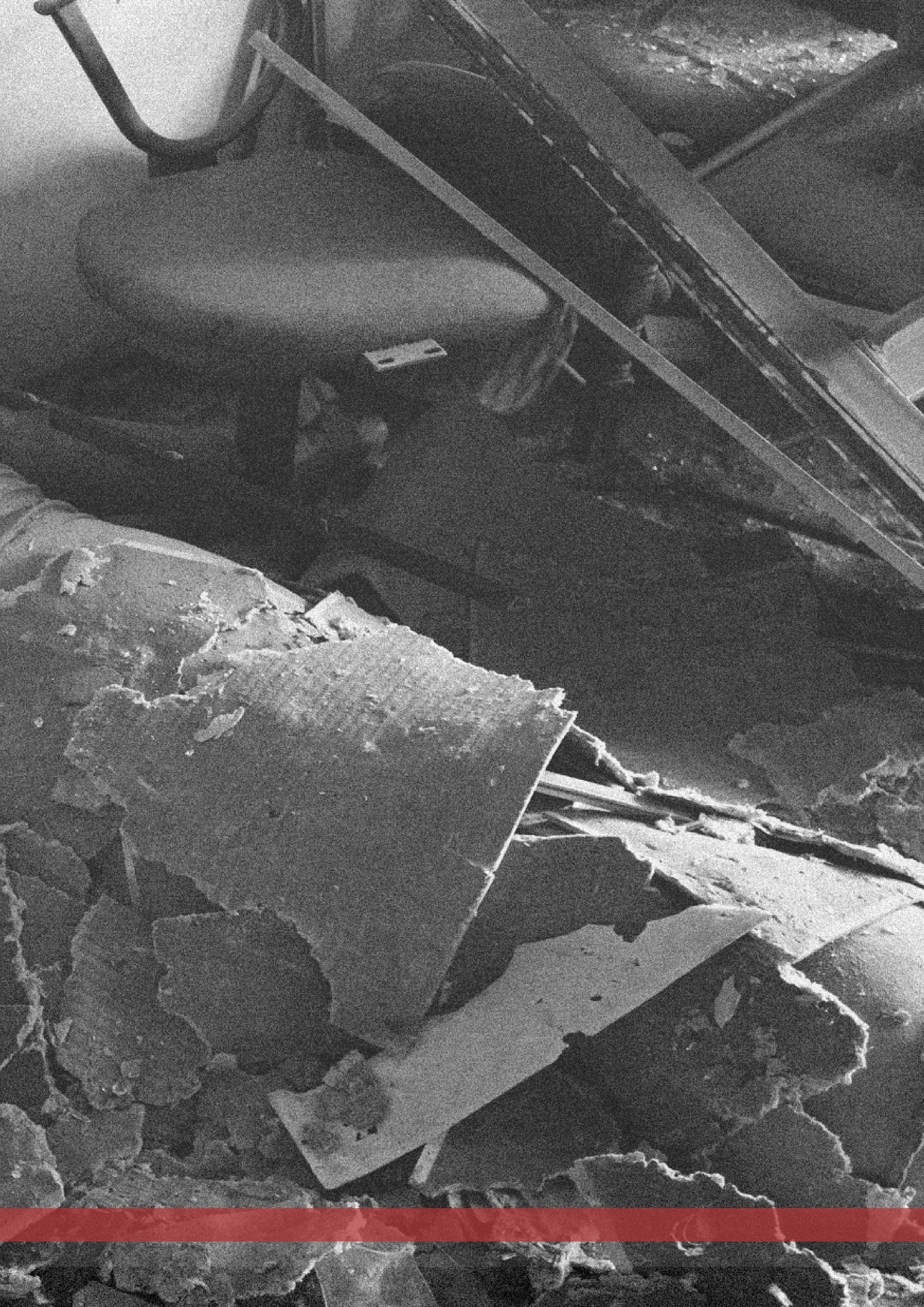
- Затримання та допити із застосуванням тортур переважно вели російські військовослужбовці (на відміну від російських спецслужб).

Така різниця у формах катувань і пов’язаних з ними порушень у різних окупованих регіонах України підтверджує тезу про те, що підконтрольні Росії сили обирали мішенню цивільне населення через їхнє несхвалення російського вторгнення. Це також показує, як рівень планування та координації катувань і пов’язаних з ними порушень прав людини зростав мірою того, як Росія зміцнювала свою адміністрацію на окупованих територіях.

Схема нападів на цивільне населення на територіях, окупованих підконтрольними Російській Федерації силами, з 24 лютого 2022 року

III.

Правовий аналіз: злочини проти людяності переслідування

Оцінка випадків, задокументованих ОМСТ, організаціями ZMINA та МІПЛ, показує, що злочини, скоєні російськими збройними силами та службами безпеки («група виконавців») проти українського цивільного населення на територіях, підконтрольних Російській Федерації, з початку повномасштабного вторгнення в лютому 2022 року, можуть становити злочини проти людяності, пов'язані з переслідуванням, відповідно до статті 7 Римського статуту Міжнародного кримінального суду[105].

По-перше, всупереч міжнародному праву, окупанти грубо позбавили людей їхніх фундаментальних прав. З моменту повномасштабного вторгнення в Україну в лютому 2022 року російські збройні сили та спецслужби навмисно позбавляли багатьох цивільних права на свободу, безпеку, свободу від катувань, свободу вираження поглядів, свободу думки, совісті та переконань, а в деяких випадках і життя.

По-друге, група злочинців обирала цивільне населення мішенню на основі ідентичності людей та за політичними мотивами, включно з їхньою фактичною або ймовірною політичною приналежністю, цінностями, позицією чи поглядами. Задокументовані випадки вказують на те, що цивільні, які стали мішенню для російських збройних сил і служб безпеки на територіях, що перейшли під контроль Росії від початку повномасштабного вторгнення, мали одну або кілька ознак[106]. Ці ознаки об'єднані одним спільним критерієм: реальна чи уявна підтримка української держави, а також де-факто опозиція до російського вторгнення в Україну та ідей, на яких ґрунтується геополітична доктрина «русского міра»[107]. Спосіб, у який російські збройні сили та служби безпеки систематично проводили напади на цивільних, яких сприймали як противників російського вторгнення, свідчить про конкретний намір дискримінувати цю політичну групу для виявлення та придушення всіх, хто не погоджувалися з російською доктриною. Відповідно до вимог, встановлених практиками міжнародних кримінальних трибуналів[108], дотриманий критерій того, що цільова група цивільних осіб була де-факто дискримінована, тобто постраждалі фактично зазнали дискримінаційних наслідків[109].

---

105. Щодо тлумачення та застосування статті 7 Римського статуту, див.: «Склад злочинів»: https://www.icc-cpi.int/sites/default/files/Publications/Elements-of-Crimes.pdf, МКС, 2013, с. 7.
106. Див. розділ I «План нападу на цивільне населення».
107. «Путін затверджує нову зовнішньополітичну доктрину, засновану на ідеологічній концепції "русского міра"». Доктрина виправдовує агресію або політичне втручання у внутрішні справи пострадянських держав для захисту задекларованих геополітичних інтересів Росії в регіоні Східної Європи та Центральної Азії. Доктрина також декларує, що російська мова і культура повинні домінувати в цих країнах, і заперечує право цих держав та їхнього населення на власний культурний, мовний або геополітичний вибір: https://www.reuters.com/world/putin-approves-new-foreign-policy-doctrine-based-russian-world-2022-09-05/, Reuters, 5 вересня 2022 року
108. МТКЮ, Прокурор проти Ядранко Прліча , справа № IT-04-74-T, Вирок (СП), травень 2013, 29, параграф 73; ЕССС, Справа 002/02, Вирок (Палата Верховного суду), 23 грудня 2022, параграф 886.
109. Див. розділ II, пункт 2.5.

Численні напади на цивільних, яких сприймали як противників російського вторгнення, навіть якщо вони публічно не висловлювали своїх поглядів, свідчать про те, що тисячі цивільних людей на окупованих Росією територіях є потенційними об'єктами переслідувань. Згідно з достовірними соціологічними дослідженнями, щонайменше 25 % населення сходу України та 32 % населення півдня України виступали проти тіснішої інтеграції з Росією за пів року до повномасштабного вторгнення[110].

По-третє, ці **переслідування були вчинені у зв'язку з іншими злочинами, закріпленими в пункті 1 статті 7 Римського статуту.** Як зазначено в розділах I і II, російські збройні сили та служби безпеки вчинили численні вбивства, катування, жорстоке, нелюдське або таке, що принижує гідність, поводження, незаконні ув'язнення, насильницькі зникнення та інші нелюдські дії проти групи цивільних осіб, які стали мішенню на окупованих Росією територіях України.

По-четверте, **дії окупантів з переслідування були вчинені в рамках широкомасштабного або систематичного нападу, спрямованого проти цивільного населення.**

Напад — це «спосіб поведінки, що передбачає багаторазове вчинення дій проти будь-якого цивільного населення, відповідно до або на підтримку політики держави чи організації щодо вчинення такого нападу»[111]. Термін «напад» охоплює обставини, коли наявне жорстоке поводження з цивільним населенням[112]. Крім того, державна або організаційна політика тлумачиться як активне сприяння або заохочення до вчинення такого нападу на цивільне населення[113]. Термін «систематичний» означає організований характер актів насильства та неможливість їхнього випадкового виникнення[114], вони відбуваються за регулярною схемою, яка ґрунтується на спільній політиці, незалежно від того, чи була така політика формально ухвалена державою[115]. **«Широкомасштабний»** означає масові, часті, масштабні дії, що їх вчиняють зі значною серйозністю, спрямовані проти великої кількості постраждалих[116].

Численні серйозні порушення прав людини, скоєні проти цивільного населення Харківської, Херсонської, Запорізької, Донецької, Київської та Чернігівської областей України, окупованих з лютого 2022 року та звільнених пізніше того ж року, становлять напад. Цей напад включає різні форми переслідування, зокрема (але не виключно), вбивства, насильницькі зникнення, свавільні затримання, незаконне позбавлення волі, катування та нелюдське поводження, сексуальне насильство, відмову в справедливому судовому розгляді, примусове переміщення та порушення права на свободу пересування, систематичні порушення свободи вираження поглядів та інші нелюдські діяння.

Задокументовані випадки свідчать про те, що цивільне населення було основною мішенню нападів. Усі постраждалі були цивільними, які мешкали в житлових районах українських територій, контрольованих російськими військами. Вони не брали участі у бойових діях і не становили жодної військової загрози для російської армії. Тому очевидно, що напад був спрямований саме на цивільне населення.

110. Геополітичні орієнтації мешканців України. Червень 2021 року: https://www.kiis.com.ua/?lang=eng&cat=reports&id=1054&page=1, Київський міжнародний інститут соціології, 18 червня 2021 року.
111. Римський статут Міжнародного кримінального суду: https://www.icc-cpi.int/sites/default/files/2024-05/Rome-Statute-eng.pdf, МКС, 2011; МКС, Прокурор проти Калíксте Мбарушимана, «Рішення про підтвердження звинувачень», МКС-01/04/01/10, грудень 2011, 16, параграф 266.
112. МТКЮ, Прокурор проти Ядранко Прліча , справа № IT-04-74-T, Вирок (СП), Травень 2013, 29, параграф 35.
113. Склад злочинів: https://www.icc-cpi.int/sites/default/files/Publications/Elements-of-Crimes.pdf, МКС, 2013, с. 3.
114. МТКЮ, Прокурор проти Кунарача, Ковача та Вуковича, Вирок, IT-96-23-T та IT-96-23/1-T, лютий 2001, 22, параграф 429.
115. МТР, Прокурор проти Мусеми, Вирок, МТР-96-13-T, 27 січня 2000, параграф 204.
116. МТР, Прокурор проти Мусеми, Вирок, МТР-96-13-T, 27 січня 2000, параграф 204; МТР, Прокурор проти Нтакірутімана, Вирок, МТР-96-10/МТР-96-17-T, 21 лютого 2003, параграф 804; МТР, Обвинувач проти Нієтегека, Вирок, МТР-96-14-T, травень 2003,16, параграф 439.

Цей напад був здійснений в рамках державної політики Росії, спрямованої на встановлення та забезпечення абсолютного політичного та військового контролю над окупованими з лютого 2022 року територіями України. Ця політику реалізовували безпосередньо військовослужбовці збройних сил і спецслужб РФ у такі способи.

1. Виявлення якомога більшої кількості цивільних осіб, які потенційно можуть становити військову, політичну, культурну чи ідеологічну загрозу для контролю Російської Федерації над окупованими територіями, для їхньої ізоляції, придушення та/або нейтралізації.
2. Репресії і покарання проти цивільних, які підривають пропагандистський наратив про нібито підтримку російського вторгнення.
3. Залякування та репресії проти цивільних, які були активними або сприймалися як активні на рівні низових громадських ініціатив, щоби припинити прояви будь-якої громадянської чи політичної активності. Це включає в себе запобігання вуличним протестам, висловленню думок у соціальних мережах, чатах і на робочих місцях, а також будь-яким іншим формам протесту проти російського вторгнення.
4. Залякування та примус місцевих лідерів громадської думки, представників органів місцевого самоврядування та працівників життєво важливих секторів місцевих громад, таких як освіта, охорона здоров'я, зв'язок тощо, щоб схилити їх до співпраці з російською армією та адміністрацією.
5. Поширення пропаганди про легітимність російської окупаційної адміністрації для створення ілюзії широкої підтримки російського вторгнення серед місцевого населення на окупованих територіях.

У своїх публічних заявах і виступах президент Росії Владімір Путін опосередковано визнав існування політики, спланованих дій і команди на вчинення цих дій, виправдовуючи агресію проти України необхідністю захисту інтересів Росії в Україні[117]. Він заявив про необхідність нейтралізації прихильників незалежності України від Росії (російська пропаганда називає прихильників незалежності України «нацистами»[118]), щоб не допустити вступу України до НАТО і забезпечити її нейтральний статус[119].

Задокументовані злочини, скоєні російськими збройними силами та службами безпеки у двадцяти місцях несвободи в шести областях України, відображають методичний, організований підхід, який виключає поодинокі випадки або спонтанне застосування насильства. Цей підхід має такі риси.

1. Систематичне виявлення цільової групи цивільного населення.
2. Схожий ланцюг подій, що відбуваються з моменту затримання до звільнення або смерті в результаті катувань чи примусового переведення до місць позбавлення волі.
3. Схожі обставини затримань.
4. Використання типово місць позбавлення волі, що функціонують, розташованих поблизу російських командних центрів або у фільтраційних пунктах, а також використання камер для катувань.
5. Схожий ланцюжок командування виконавців, причетних до арештів, затримань та допитів із застосуванням катувань.
6. Використання схожих сценаріїв допитів та цілей катувань.
7. Використання схожих методів та обладнання для катувань.

117. Телефонна розмова президента Росії з президентом Франції Еммануелем Макроном: http://en.kremlin.ru/events/president/news/67880, 28 лютого 2022 року.
118. Звернення президента Російської Федерації: http://en.kremlin.ru/events/president/news/67843, 24 лютого 2022 року.
119. Стаття Путіна «Про історичну єдність росіян і українців»: http://en.kremlin.ru/events/president/news/66181, 12 липня 2021 року.

З лютого до жовтня 2022 року в різних населених пунктах і регіонах України, підконтрольних Росії, були скоєні подібні злочини проти цивільних осіб, які належать до однієї політичної групи, ідентифіковані за одними і тими ж ознаками, за одним і тим самим сценарієм розвитку подій. Враховуючи масштаб і систематичний характер злочинів, скоєних проти обраної політичної групи цивільних у різних місцях позбавлення волі з моменту повномасштабного вторгнення, було б малоймовірно, щоб такий напад вели неконтрольовані групи. Залучення військового керівництва високого рівня та використання значних фінансових і військових ресурсів додатково підтверджують систематичний характер нападу. Те, що Федеральна служба безпеки, Федеральна служба виконання покарань, Міністерство оборони, Міністерство внутрішніх справ, Федеральна служба національної гвардії та інші підконтрольні Росії підрозділи діяли скоординовано і подібним чином, свідчить про те, що ці підрозділи фактично підпорядковувалися єдиному командуванню, яке було вищим за командирів кожного з цих підрозділів[120].

Скарги щодо різних випадків катувань, що їх скоїли російські військові, були подані до Слідчого комітету Російської Федерації та судів у рамках наявних національних засобів правового захисту. Проте постраждалі або не отримували жодної інформації, або їхні скарги перенаправляли до інших відомств без порушення кримінальних справ чи офіційного розслідування. Сприяння безкарності з боку слідчих і судових органів підтримує політику переслідування і ще більше заохочує військові підрозділи до скоєння цих міжнародних злочинів.

Насамкінець: **російські збройні сили та служби безпеки, які вчинили ці злочини, знали про широкомасштабний і систематичний напад на цивільне населення і усвідомлювали, що їхні дії були — або мали бути — частиною цього нападу[121].**

Поінформованість злочинця можна припустити, виходячи з обставин[122]. Доведення того, що злочинець знав усі характеристики нападу або точні деталі плану чи політики держави або організації, не є обов'язковим[123].

Російські збройні сил та спецслужби вели напад на цивільне населення на окупованих територіях України в контексті повномасштабного вторгнення Російської Федерації в Україну, яке розпочалося 24 лютого 2022 року. З огляду на те, що військовослужбовці збройних сил та спецслужб РФ діяли скоординовано, організовано, слідуючи державній політиці РФ, можна припустити, що вони усвідомлювали: їхня поведінка вписується в план нападу на цивільне населення.

З огляду на зазначене, задокументовані випадки вбивств, катувань та інших видів жорстокого поводження, свавільних затримань і незаконного позбавлення волі, а також насильницьких зникнень, скоєних підконтрольними Російській Федерації силами на території України проти цільової групи цивільних осіб, можуть становити злочини проти людяності — переслідування, як це визначено у статті 7 Римського статуту Міжнародного кримінального суду[124].

2 березня 2022 року прокурор МКС розпочав розслідування ситуації в Україні на підставі звернень, отриманих від 43 держав-учасниць[125]. Сфера розслідування охоплює будь-які минулі

120. МТКЮ, Прокурор проти Тихомира Блашкіча, справа № IT-95-14-T, Вирок (СП). 3 березня 2000, параграф 467.
121. Склад злочинів: https://www.icc-cpi.int/sites/default/files/Publications/Elements-of-Crimes.pdf, МКС, с. 7; МТКЮ, Прокурор проти Кунарача, Ковача та Вуковича, Вирок, IT-96-23-T та IT-96-23/1-T, 22 лютого 2001, параграф 418. Див. також: МТКЮ, Прокурор проти Василевича, Вирок (СП), IT-98-32-T, від 29 листопада 2002 року, параграф 32; МТКЮ, Прокурор проти Кунарача, Ковача та Вуковича, Апеляційне рішення, IT-96-23-T та IT-96-23/1-A, 12 червня 2001, параграф 99.
122. МТКЮ, Прокурор проти Тадіча, Висновок та Вирок (СП), справа № IT-94-1-T, 7 травня 1997, параграф 657.
123. Склад злочинів, МКС, с. 3.
124. Римський статут Міжнародного кримінального суду: https://www.icc-cpi.int/sites/default/files/2024-05/Rome-Statute-eng.pdf, МКС, 2011.
125. Ситуація в Україні: https://www.icc-cpi.int/situations/ukraine, МКС-01/22.

та теперішні звинувачення у воєнних злочинах, злочинах проти людяності та геноциді, скоєних на будь-якій частині території України будь-якою особою, починаючи з 21 листопада 2013 року. Відповідно, розслідування злочинів проти людяності та переслідувань на окупованих Росією територіях України підпадають під юрисдикцію МКС, а отже, звинувачення, викладені у цьому звіті, мають бути взяті до уваги.

Хоча на даному етапі неможливо зробити вичерпні висновки про **масштаби скоєних злочинів,** широке визначення переслідуваної групи для нападу з боку російських військових дає підстави вважати, що кількість постраждалих на окупованих територіях може бути значною.

Усі опитані повідомили, що були свідками катувань інших людей. Двадцять з 38 (53 %) повідомили, що бачили і чули масові катування в місцях несвободи, коли всіх або майже всіх затриманих неодноразово піддавали катуванням. Вісімнадцять опитаних (47 %) були свідками катувань кількох затриманих, які перебували в одній камері. Крім того, постраждалі повідомили, що були свідками масових звірств на українських територіях, підконтрольних Росії. Один із потерпілих став свідком того, як викрали та катували близько 30 ветеранів української армії у селі з населенням 2500 мешканців у Харківській області, яке протягом кількох місяців перебувало під контролем російських військових[126].

Сукупний ефект злочинів посіяв страх, паніку та глибоке відчуття беззахисності перед злочинцями серед усієї переслідуваної групи на окупованих територіях. Усі члени цієї групи усвідомлюють, що вони можуть бути піддані жорстоким катуванням, незаконно ув’язнені на багато місяців або навіть убиті в будь-який момент лише за те, що їх сприймають як таких, що підтримують українську владу або виступають проти російського вторгнення. Цей залякувальний ефект посилює відсутність ефективних національних і міжнародних засобів правового захисту та неможливість отримати інформацію про постраждалих, які досі перебувають під вартою або місцезнаходження яких невідоме.

Російська Федерація відмовляє незалежним моніторинговим механізмам у доступі до всіх підконтрольних їй територій, які наразі становлять 17,9 % території України. Тому можна припустити, що подібні міжнародні злочини відбуваються і на цих територіях.

126. Інтерв’ю з родичами В. В., який помер від травм, отриманих внаслідок катувань у селі Піски-Радьківські Харківської області, у липні 2022 року.

OMCT INTERNATIONAL SECRETARIAT
Абонентська скринька 21, 8 rue Vieux-Billard
1211 Женева 8
Швейцарія
Тел: + 41 22 809 49 39
omct@omct.org

OMCT EUROPE
Rue Franklin 111
1000 Брюссель, Бельгія
Тел: + 32 2 218 37 19
omcteurope@omct.org

МЕДІЙНА ІНІЦІАТИВА ЗА ПРАВА ЛЮДИНИ
вул. Деревлянська, 13
04119 Київ, Україна
Тел: +38 095 415 95 46
info@mipl.org.ua

ЦЕНТР ПРАВ ЛЮДИНИ ZMINA
вул. Ярославів Вал, 33Б, 3-й поверх
01054 Київ, Україна
Тел: +38 067 502 08 01
info@zmina.ua